Наше Слово

РІК LXVI № 10 (3317) ВАРШАВА, 7 БЕРЕЗНЯ 2021 РОКУ
ЦІНА – зл. 4,30 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

«Постріли – як зернятка вервиці»

10 березня минає 77-ма річниця убивств у Сагрині. Пропонуємо вашій увазі розмову з істориком, доктором Маріушем Савою, який працює над книгою про найбільший злочин польського підпілля, підрозділів Армії Крайової (АК) і Селянських Батальйонів (СБ – Batalionów Chłopskich, BCh), вчинений щодо українського цивільного населення під час гітлерівської окупації.

Маріуш Сава: Ви, може, чули про зміни, які обіцяє в науковій царині міністр освіти і науки Пшемислав Чарнек?

Павло Лоза: Щиро кажучи, не знаю, які саме його слова ви маєте на увазі, бо від міністра щодня можна почути коментарі, які викликають бурхливу дискусію.

Я маю на увазі його висловлювання, яке стосувалося активізації наукових досліджень зі встановлення кількості поляків польської національності, які загинули під час II Світової війни від рук німців, радянської влади, а також українських націоналістів.

І що ви про це думаєте?

З точки зору історика, який працює з джерелами, таке виокремлення груп жертв, обмеження лише «поляками польської національності» виглядає ризиковано. На моїх землях угрупування ОУН-б у березні 1944 року вбило кілька десятків людей – польських громадян, і поляків, й українців. Сталося це у населеному пункті Ґоздув. На жаль, на тамтешньому меморіалі згадується лише про поляків польської національності, що відображає тільки частину правди. Своєю чергою, у Грубешівському повіті навесні 1942 року німці вчинили дуже багато злочинів і щодо поляків, і щодо українців, за реальну або вимишлену допомогу радянським партизанам. Як можна відділити одну спільноту від іншої під час дослідження цього? І навіщо? Наприклад, у селі Радзеюв (у тодішньому Грубешівському, сьогодні – Холмському повіті) нещодавно відновили братську могилу жертв німецьких злочинів, які полягли у травні 1942 року в Тухані. На пам'ятнику є напис про те, що загинули тоді поляки та українці. Ці слова там з'явилися з ініціативи жителів села – зокрема тих, які ще пам'ятають німецьку його пацифікацію, і така ініціатива – це природно, звично і по-своєму красиво. Отож...

...У ваші дослідження абсолютно не вписується запропонована міністром освіти і науки ідея.

Саме так. У такій оптиці підрозділи УПА завжди є і будуть тільки антипольськими. Те, що якийсь із них боровся лише з совєтами чи німцями, мало хто запам'ятає. Етноцентричний підхід спрощує історію, а я на своїх землях знаходжу приклади конфліктів чи відмінностей інтересів також всередині українського середовища. Через це не можна міряти всіх однією міркою – Український легіон самооборони, що складався із мельниківців, бандерівську УПА та Українську допоміжну поліцію на службі у німців. Склад, діяльність, підпорядкування, цілі цих організацій часом були зовсім різними. Такі справи треба розглядати з увагою до деталей. Не існує чогось на кшталт «тільки польських жертв» чи «української сторони».

Чому ви обрали Сагринь темою своєї книги?

Моя перша стаття про неї вийшла 2014 року. Мене надихнув тодішній редактор «Нашого слова» Богдан Гук, який у відеокоментарі (матеріал нашого тижневика «Сагринь – річниця трагедії» – *ред.*) зауважив, що Сагринь не дочекалася жодної монографії чи книжки. Він був правий. Через рік про Сагринь можна було прочитати у книзі доктора Маріуша Зайончковського «Українське підпілля на Люблінських землях під час німецької окупації 1939-1944». Кілька текстів на цю тему опублікував професор Ґжеґож Мотика. Але для мене цього було недостатньо. Я розпочав власні дослідження і вирішив дістатися, наскільки це можливо, до всіх джерел, що стосуються цього злочину. У випадку друкованих матеріалів я хочу віднайти рукописи чи машинописні першоджерела, наприклад, спогади комбатантів, опубліковані у комуністичні часи, які сьогодні доступні у книгах. Окрім цього, матеріали сагринського слідства, проведеного Комісією з розслідування злочинів проти польської нації, містять низку солідних свідчень партизанів, зокрема і тих людей, які брали участь у нападі на село. Партизани записували об'ємні спогади у післявоєнні роки, але коли кільканадцять років тому мусили давати свідчення в межах розслідування перед прокурором Інституту національної пам'яті або поліцейським, який від імені такого прокурора їх допитував, виявлялося, що вони пам'ятають зовсім інші деталі, або ж вони говорили, що нічого не пригадують. Здається, ще ніхто ані з польського, ані з українського боку не звертався до цих джерел. А вони дуже збагачують наші знання про злочин в Сагрині і про те, що відбувалося навколо цієї теми останні кільканадцять років.

Ви сказали «на моїх землях». З якої перспективи ви пишете книгу – історика чи їхнього жителя?

Я виріс у Вербковичах, за чотири кілометри від Сагрині, тому не маю наміру приховувати цю перспективу автохтонного мешканця. Вона, безперечно, впливає на мою інтерпретацію джерел. Однак з іншого боку, як історик я хочу дотриматися усіх норм оцінки достовірності джерел та дослідницької сумлінності. Автохтонна перспектива точно є корисною для емпатії в контексті подій березня 1944 року. Я усвідомлюю, що мої предки молилися у тамтешніх церквах та будували їх, що говорили місцевим діалектом української мови, але також – що деякі з цих людей перейшли до римо-католицької церкви і вважали себе поляками.

6-7.

eprasa.pl 0ac8501ea6

ПОГЛЯДИ

Чи вдасться реформувати Інститут національної пам'яті?

ІГОР ІСАЄВ,
журналіст

Томаш Ґренюх спочатку тишкомнишком зайняв посаду голови вроцлавського відділення Інституту нацпам'яті, а потім так само потайки подав заяву про відставку. Причиною скандалу навколо нього було відверте нацистське спрямування й аргументація його поглядів. І хоча Ґренюха вже немає на посаді, залишається питання: як це взагалі було можливо в такій установі як ІНП, завдання якої – дбати про пам'ять жертв, зокрема, нацистських злочинів?

Скандал із Ґренюхом викрило одне з польських видань – в інтернеті нескладно знайти фотографії, де він, молодий хлопець, «хайлює» (виконує фашистський жест – піднімає праву руку) на фоні кельтського хреста – символу «білої раси».

В архіві у мережі можна знайти вже видалений блог Ґренюха, де він представляється як «Томаш П'ясецький», апелюючи до довоєнного лідера польських націоналістів Болеслава П'ясецького, сповідника найбільш антисемітського різновиду цієї ідеології, що закликав до ґеттоізації та знищення євреїв – задовго до того, як це зробив апарат Гітлера. У блозі можна прочитати, що Ґренюх є одним із керівників реконструйованого Національного радикального табору (пол. ONR). «Я – невиправний романтик, волоцюга, що тиняється по дорогах і пустелі до Величі. Націоналіст. Історик, який кидає виклик правді проти світу», – представляє він сам себе. Коли Ґренюх був активний в ONR, його поплічники «віддали шану» військовим «Ваффен-СС» і проводили марші під гаслом: «Znajdzie się kij na żydowski ryj» (нічого не нагадує?).

Свою докторську дисертацію Ґренюх захищав у Люблінському католицькому університеті у професорів Томаша Панфіла та Яна Жарина – відомих апологетів «народової» (націоналістичної) інтерпретації польської історії. При університеті діяло товариство «Vade Mecum», де Ґренюх познайомився – здогадайтеся з ким? – з нинішнім міністром освіти Пшемиславом Чарнеком.

Хронологія призначення Томаша керівником вроцлавського ІНП виглядала так: на початку лютого з'явилися неофіційні чутки, відтак кандидатура була підтверджена, після скандалу в медіа Інститут почав захищати Ґренюха. «Звинувачення проти д-ра Томаша Ґренюха пов'язані з його молодістю. За останнє десятиліття він неодноразово визнавав, що це було помилкою, і вибачався за неї», – написав ІНП у своїй заяві, хоча й не було зрозуміло, де саме він вибачався. Про «помилку» Ґренюх говорив у 2012 році – він обґрунтовував, що його приятелі з ONR використовують нацистський «хайль» як «привітання, що все ще вважається римським салютом, який має національне коріння». Щоби було солідніше, ІНП на захист Ґренюха представив увесь його патріотичний родовід (зокрема з прадідом-леґіоністом, «захисником Львова») – що мало свідчити про безкомпромісність родинної позиції Томаша, яка привела його до радикальної організації.

Проте після низки протестів ІНП змінив позицію і перестав захищати чоловіка, а 22 лютого скупо повідомив, що «президент Інституту національної пам'яті д-р Ярослав Шарек прийняв відставку д-ра Ґренюха».

На цьому урядовці вирішили, що скандал закінчився.

«Об'єктивна оцінка»

Тим не менше, у громадськості залишилися питання: як відвертий неонацист узагалі міг потрапити в ряди працівників ІНП? Як так сталося, що він певний час спокійно головував в Ополі? Чому, врешті-решт, неприховане нацистське минуле досі не перешкоджало чоловікові будувати кар'єру (і хтозна, чи не перешкоджатиме й далі?).

Тільки наївні, дивлячись на цю історію, можуть подумати, що Ґренюх – це випадковість. Історія з його призначенням показує, що нинішнє керівництво польського Інституту нацпам'яті не має проблем із радикальними неонацистами «біло-червоного розливу», навпаки – представників цих середовищ заохочують. ONR-івське минуле не дискваліфікує працівника сьогоднішнього ІНП, а сприяє просуванню службовою драбиною. Непомітно, розмиваючи значення «польського патріотизму», на верхівки владних структур Польщі входить неонацизм.

При цьому ситуація Ґренюха – це історія пішки. На різних посадах залишається чимало людей, які так чи інакше загравали з польськими неонацистами: хоч би нинішній міністр освіти і науки, котрий ще 4 роки тому в Любліні виступав на заході ONR.

Парадоксально: чим більше представники таких радикальних середовищ входять до складу польських правлячих структур, тим голосніше з Варшави звучить критика «бандеризму» в Києві та Львові.

Що цікаво – коли від Ґренюха відвернувся навіть ІНП, лист на його підтримку написали люди, знані з «кресового» середовища. «Наш лист є виразом здивування та занепокоєння через ситуацію як таку: тобто кампанію проти молодого, енергійного дослідника історії, чиєю провиною, здається, є лише той факт, що за багато років до початку наукової роботи він був членом молодіжної організації в Польщі, яка зареєстрована та діє легально», – підкреслюють автори звернення, серед яких є критики «бандеризму» Богуміл Ґротт та Люцина Кулінська. «Об'єктивна оцінка діяльності доктора Томаша Ґренюха повинна спиратися на його наукові досягнення та активну громадську позицію», – підкреслюють вони. Хоча – я більш ніж переконаний – підписанти ніколи би не застосували цей самий критерій до жодного українського історика, який досліджує взаємини українців і поляків.

Чи ІНП ще має хоч якусь легітимність?

Чергове питання, що прозвучало у зв'язку з історією Ґренюха, – а навіщо нам взагалі ІНП? Голоси про його ліквідацію або солідне реформування звучали давно, але кар'єрний успіх неонациста в Інституті додав аргументів тим, хто хоче ліквідувати цю установу взагалі.

«Усе це ставить питання, чи слід реформувати Інститут національної пам'яті, чи взагалі його прибрати, – підкреслює колишній дипломат, публіцист порталу Onet.pl Вітольд Юраш. – Роками я дотримувався думки, що ІНП не слід ліквідовувати. Сьогодні я вважаю, що масштаб патології в цій установі свідчить про те, що її потрібно лише усунути. Я знаю, що в Інституті працюють також порядні люди та фахові історики, але це ще не причина для того, аби держава мала їх утримувати ціною у майже пів мільярда злотих. Мало хто знає, що Польща витрачає на Агентство зовнішньої розвідки менше грошей, ніж на Інститут національної пам'яті. Це також чиста патологія», – наголошує Вітольд Юраш.

Хто, як не українська громада Польщі розуміє патологічність ІНП – слідство у справі акції «Вісла» триває роками, і тамтешні прокурори сконструювали його таким чином, аби воно тягнулося ще довгі десятиліття. Можна без кінця допитувати свідків, відтак – їхніх дітей, потім – онуків і так далі, і все одно не дійти висновку, чи була депортація комуністичним злочином. Із кожним допитом можна знайти тези, що цю теорію підтверджують чи спростовують. Розслідування ІНП переважно були політично мотивованими, хоча були й спроби триматися певних рамок. Сьогодні останні рамки зникають – в Інституті нацпам'яті залишається лише політика. І то в найгіршому її вигляді. ■

«Dobrze już było», або Добре там, де нас нема?

ДАРИНА ПОПІЛЬ,
журналістка

«Dobrze już było» («Добре вже було») – любить повторювати мій варшавський кузен Пйотрек. Він, як і багато людей довкола, любить ідеалізувати минуле і ностальгувати за ним.

Я ж у певний момент життя збагнула, що, мабуть, як і більшість людей, що живуть закордоном, я ідеалізую не так минуле, як своє колишнє життя в Україні, саму Україну і все, що пов'язане з нею і рідним Львовом. У 2013 році я доволі несподівано переїхала до Польщі. Протягом 7 років життя у Варшаві я по нитці плела міф, у якому, як мені здавалось, могла би бути повністю щасливою, лише залишившись вдома. І я плекала у собі цю тужливу емігрантську долю, збагачувала її гарними історіями, мріями і діями. Шукала Україну у Варшаві всюди, де тільки можна, а де її не було – творила сама.

І ось наприкінці 2020 року ми з коханим вирішили податися до Німеччини, і все довкола заграло іншими барвами. Варшава і Польща врешті відкрились мені повністю, стали рідними, прекрасними, затишними і справді улюбленими.

Польська столиця в останні дні перед від'їздом сяяла теплом і любов'ю. Я вже за нею скучала, я вже її ідеалізувала, а у серці моєму звільнялося місце для ще одного гарного міфу. А все тому, що Варшава просто на моїх очах ставала ось тим солодким минулим, де мене вже майже немає. І калинова Україна мусила навіть трохи посунутись у моїй емігрантській широкій душі, щоби вона могла вмістити ще недавно чужу Польщу.

Протягом 3 місяців в німецькому Магдебурзі я сама собі не вірила – що можу так сумувати за ще якоюсь країною, мовою, містом так, як я сумувала за Україною та Львовом. А виявилося, що все можливо. Отож, фраза кузена для мене перетворилася із «добре вже було» на популярне і класичне «добре там, де нас нема». Насправді ж у межах емігрантської тематики це можна переформулювати ще на «добре там, звідки ми поїхали».

Вже два місяці ми перебуваємо у Львові. Пандемія. Карантини. Можливість працювати дистанційно. Я прислухаюся до себе: чи часом не починаю скучати за поки що чужим і незвіданим Магдебургом. Із подивом зауважую, що навіть за ним у мене вже є певна ностальгія, хоч і мікроскопічна поки. Проте вона стосується, мабуть, передусім емоцій, які викликав у нас цей неочікуваний переїзд, адреналіну, що привнесла наша нова пригода.

Я думаю, що саме емігрантський досвід допоміг мені зрозуміти: ми завжди сумуємо за тим, що у цей момент нам недоступне, за місцем, де нас нема. Я вже майже звикла, що у Варшаві хотіла до Львова, а у Львові – до Варшави: зараз я не впевнена, чи хочу до Магдебурга, але Львів вже теж не ідеалізую, як колись. Я просто намагаюся перебувати в моменті. Насолоджуватись відчуттям, що мені є куди приїхати і є куди потім поїхати. Що можна завжди повертатись, а згодом – знову збиратись у дорогу. Що я, може, і мігрантка, але тут, удома, я – просто я, а не українка закордоном, українка в Польщі чи Німеччині. Саме зараз хочеться познімати всі ярлики, маски, означення. Роки еміграції вчать не піддаватися стереотипам, а всесвітня пандемія показала, як цінно мати змогу просто пересуватися між країнами, добиратися з однієї точки до іншої. Зараз, коли світ ще не оговтався від коронавірусних обіймів, важливо змінити оптику з «добре вже було» і «добре там, де нас нема», на «добре ще точно буде» в Україні, Польщі, Німеччині, де б ми не були і куди б ми не поїхали. Це – саме той момент, коли можна дозволити собі трішки поідеалізувати майбутнє, а не минуле. ■

eprasa.pl 0ac8501ea6

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Чи ваш вишиваний одяг зроблений до 1947 року?

Минулого року в Перемишлі пройшла фотосесія українських народних костюмів з Холмщини, Надсяння і Бойківщини – їх одягнули нащадки виселених з цих земель 1947 року українців. Це був перший етап проєкту. Зараз Перемиський відділ Об'єднання українців у Польщі готує другу його частину, навесні запланована чергова фотосесія.

«Якщо у Вас є оригінальні вишиванки, спіднички, сердаки, фартушки, намисто чи навіть фрагменти народного одягу з Холмщини, Надсяння, Любачівщини, Перемищини, Бойківщини, Лемківщини, просимо Вас – надішліть їх до Перемишля, а ми продовжимо фотосесію (вбрання, звісно, повернемо). Це важлива справа», – наголошують організатори проєкту.

Кожен, хто бажає підтримати ініціативу, може зв'язатися з ними за електронною адресою: zup.przemysl@gmail.com

48-й Загальнопольський конкурс писанок у Ґожові-Великопольському

Управи гуртків Об'єднання українців у Польщі і Об'єднання лемків у Ґожові-Великопольському, а також Любуський музей ім. Яна Декерта в Ґожові запрошують до участі у 48-му Загальнопольському конкурсі писанок ім. Михайла Ковальського. Вироби – щонайменше п'ять приготованих «вкруту» (na twardo) або видувних яєць, добре запакованих (найкраще – у призначених для торгівлі коробках) організатори просять надіслати до 17 березня за адресою: Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta «Spichlerz», ul. Fabryczna 1, 66-400 Gorzów Wlkp. з дописокою «konkurs pisanek». На пакеті просять додатково зазначити «ostrożnie szkło». До нього треба також вкласти картку з ім'ям, прізвищем, віком автора та інформацією про походження використаних писанкарських узорів.

Писанки, що переможуть у конкурсі, стануть частиною виставки в Любуському музеї ім. Яна Декерта, відкриття якої відбудеться 28 березня. Якщо карантинні обмеження посилять, організатори проведуть подію онлайн. Детальніше почитати про конкурс можна на інтернет-сторінці музею: muzeumlubuskie.pl. Проєкт фінансується з бюджету міста Ґожова-Великопольського.

Українці в Польщі протестують проти засудження активіста

Фото – з фейсбук-сторінки «Євромайдан-Варшава»

23 лютого в Приморському районному суді Одеси до семи років і трьох місяців ув'язнення засудили українського активіста та блогера Сергія Стерненка. Вирок стосується справи про нібито викрадення й катування керівника місцевого відділення проросійської партії «Родіна» Сергія Щербича у квітні 2015 року (детальніше про це читайте на 5 сторінці тижневика). Акції протесту проти такого рішення суду відбулися у низці великих українських міст: Києві, Одесі, Львові, Івано-Франківську, Харкові, Луцьку тощо.

Українці, які мешкають у Польщі, також вийшли підтримати Сергія Стерненка. Зокрема, демонстрації пройшли у Варшаві та Кракові. Протест у польській столиці (на фото) організувала громадська ініціатива «Євромайдан-Варшава». 23 лютого ввечері українці зібралися біля посольства. Маленькими групами люди підходили до будівлі і висловлювали своє обурення несправедливим ув'язненням активіста. Вони тримали у руках плакати з написами: «Стерненку волю» та «В Україні з'явився ще один політв'язень». Потім мітингувальники вирушили до місцевого пам'ятника Шевченкові.

«Вважаю, що з огляду на ситуацію, яка склалася в Одесі, незалежно від того, де ми проживаємо, мусимо збиратися разом і відстояти права людини», – говорить одна з учасниць столичного протесту, відео з якого можна подивитися на фейсбук-сторінці «Євромайдан-Варшава».

Мітинг, у якому взяло участь кілька десятків людей, відбувся під гаслами «Сьогодні його, а завтра – нас» і «Волю Стерненку».

У Кракові схожа подія пройшла під консульством. Заклик до протесту з'явився на фейсбук-сторінці «Українці у Кракові». Під будівлею зібралось 10 людей. Учасники залишили на паркані плакат «FREE STERNENKO».

Наступний протест біля посольства України у Варшаві відбувся 27 лютого. Він пройшов під гаслом «Справедливість Стерненку — справедливість усім!».

Музей Чарториськиих у Кракові запустив аудіогід українською мовою

Як повідомляє Міністерство закордонних справ України на своїй офіційній фейсбук-сторінці, українська мова дедалі частіше звучить в культурних осередках та важливих історичних місцях по всьому світу. У лютому такий аудіогід запустили у краківському Музеї князів Чарториських.

У відомстві нагадали, що це один із найдавніших музеїв Польщі, відкритий у 1878 році. У ньому зберігаються зразки європейського живопису XIII – XVIII сторіч, пам'ятки європейського та ісламського декоративно-художнього мистецтва від середньовіччя до XIX століття, графіка, предмети військового призначення.

Нагадаємо, у серпні 2019 року варшавський Музей історії польських євреїв «Полін» також запровадив аудіогід для україномовних відвідувачів.

Сюжет про лемків із Лігниці – у «Dzień Dobry TVN»

Фото скріншот з передачі

21 лютого героями програми «Dzień Dobry TVN» стали учасники лемківського ансамблю пісні і танцю «Кичера» з Лігниці. Про колектив, лемків та їхню культуру розповідає молодь з «Кичери».

«Одягаючи лемківський костюм, я відчуваю велику гордість, але також вважаю, що це мій обов'язок. Для мене це честь – презентувати свою культуру, особливо тут, на західних землях, на так званій, як кажуть лемки, «чужині»», – розповідає Данило Старинський, один із учасників колективу. Засновником та керівником «Кичери» є його батько, Юрій Старинський. Він каже, що для дітей на Лемківщині часто організовують майстер-класи, щоби вони могли побувати на землях, з яких походять їхні діди та прадіди. Він сам називає себе «чистокровним лемком», який народився у родині, де традиції були дуже живими. Також розповідає про обставини, у яких лемки сьогодні мусять зберігати і розвивати свою культуру.

«Ми не маємо своєї школи, світлиці, бібліотеки, дому культури. Ми постійно спираємося на працю таких «вар'ятів», як я, які віддають себе повністю і хочуть зберегти цю ідентичність, яка нам лишилася», – каже у програмі Юрій Старинський.

У сюжеті про «Кичеру» висловлюються і батьки, які приводять своїх дітей на репетиції ансамблю. Це дає їм змогу навчитися говорити лемківською, бо, як зазначає одна матір, не в усіх родинах сьогодні так розмовляють.

У сюжеті можна почути також про участь колективу у фестивалях у Мексиці, Китаї, Індонезії, Іраку, Індії чи Перу, а також про один із успішних проєктів групи – Міжнародний фестиваль «Світ під Кичерою». Цього року лемківський ансамбль пісні і танцю «Кичера» відзначає своє 30-ліття.

В Польщі українцям видали понад мільйон дозволів на роботу

В 2020 році в Польщі оформили понад 1 мільйон 300 тисяч дозволів на роботу для громадян України. Як показує статистика, надана профільними управліннями, тут працюють переважно чоловіки 35-44 років – у галузі промислової переробки. Щодо документів – найчастіше укладають договір на замовлення (umowa zlecenie). Про це повідомляє видання dziennikzachodni.pl.

Статистика містить різні, навіть дуже рідкісні професії. Наприклад, у 2020 році у Польщі почали працювати 8 акторів, 7 тюремних робітників, 10 ветеринарів, 5 моделей та один стоматолог із України. Однак це – поодинокі випадки, оскільки найпопулярніші професії налічують десятки, а то й сотні тисяч представників. На першому місці – найпростіша робота в галузі будівництва. У ній працює понад 420 тисяч людей. Далі йдуть працівники складів – понад 247 тисяч, водії – понад 63 тисяч, прибиральники будинків і офісів – майже 55 тисяч, робітники м'ясопереробної галузі – 33 тисяч, бетонярі – 22,5 тисяч, столярі та слюсарі — по 13 тисяч людей.

Відеовітання від учнів та вчителів школи у Бартошицях

Скріншот з відео

25 лютого на ютуб-каналі української Початкової школи у Бартошицях з'явилося відеопривітання від дітей та педагогів з нагоди 150-ліття від народження Лесі Українки, ім'я якої носить заклад.

«Бажаю усім українцям і тим, хто шанує нашу культуру, мати у серці любов до України, традицій і рідної мови. Хай вам щастить», – вітає усіх друзів школи її директорка Любомира Тхір.

На відеозаписі можна побачити також виступи учнів та пісні у їхньому виконанні. Відео «Наша Леся Українка – 25.02.2021 р.» доступне на ютуб-каналі «zszujn bartoszyce».

Електронну версію творів Лесі Українки виклали у відкритий доступ

Український інститут книги (УІК) виклав у вільний доступ перше нецензуроване 14-томне зібрання творів Лесі Українки. Безкоштовно завантажити видання можна на сайті УІК, повідомляє suspilne.media.

Над його підготовкою працювали близько 30 найкращих фахівців. Роботу вони поділили за томами, напрямками та жанрами. Видання створене у співпраці Українського інституту книги та Волинського національного університету, а також окремих провідних знавців біографії та творчості Лесі Українки. Книги поділені тематично і жанрово за такими напрямами-блоками: драматургія, поезія та ліро-епічні поеми, художня проза, літературна критика та публіцистика, переклади, записи народної творчості, «Стародавня історія східних народів» та конспекти, виписки, нотатки і листування.

На сайті УІК повідомляють, що друкований наклад безкоштовно передадуть до публічних бібліотек, закладів вищої освіти, академічних та музейних установ, у дипломатичні представництва України в інших державах. Усе – задля популяризації творчості та постаті Лесі Українки.

Збір грошей на оригінальні лемківські костюми та бібліотеку

Лемківський ансамбль пісні і танцю «Кичера» звертається з проханням про підтримку двох своїх проєктів. Перший – це створення традиційних костюмів, другий – придбання нових видань та антикварних предметів для лемкознавчої бібліотеки. У 2019 році завдяки субсидії Національного центру культури «Кичера» почала відтворювати оригінальне лемківське вбрання на основі елементів одягу, що зберігаються в музеях, та архівних фото. Результати цієї роботи можна побачити на світлинах, опублікованих на сайті zrzutka.pl, де й проводиться збір коштів (його можна знайти за назвою «Zrzutka na rekonstrukcję strojów łemkowskich oraz zakup nowości wydawniczych i pozycji antykwarycznych do biblioteki łemkoznawczej»).

«Наразі бібліотека налічує понад 10 000 томів. Ми збираємо в ній усі публікації, які хоча б частково стосуються лемків. Купуємо і нові, й антикварні видання. Ми імпортуємо їх з усього світу. Серед них – «Народна пісня Галицької і Угорської Руси» Якова Головацького чи «Про говори галицьких лемків» Івана Верхратського», – повідомляють члени ансамблю. Бібліотечна колекція доповнена тисячами документів та архівних фотографій.

Усі, хто хотів би фінансово підтримати проєкти «Кичери» або надати оригінальні костюми, книги, світлини чи документи, можуть написати на електронну адресу kyczera@wp.pl або на фейсбук-сторінку «Кичери». Можна теж безпосередньо приєднатися до збору грошей на сайті zrzutka.pl. На реалізацію двох проєктів ансамбль потребує 50 тисяч злотих.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**

Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

eprasa.pl 0ac8501ea6

АНАЛІТИКА

«Етнічна чистка», «геноцид» чи, може, «етноцид»?

Польський Сейм у 2016 році окремою постановою визнав Волинську трагедію людиновбивством (пол. ludobójstwo, геноцид). Проте донині серед фахівців немає єдиного підходу до того, як оцінювати ці події.

Водночас, залежно від інтерпретації, такий термін можна вжити і щодо депортації українців в межах акції «Вісла». Дискусію про проблему геноциду і приклади його використання у політиці окремих держав 22 лютого організувала Лабораторія імені проф. Ричарда Пайпса, що діє при Інституті політичних студій Польської академії наук.

У науковій літературі існує понад 50 визначень геноциду. Тому, по суті, ним може бути все, що хтось визнає такою трагедією. З іншого боку, широка інтерпретація дає можливість заперечень. Ситуацію не змінила прийнята у 1948 році Організацією об'єднаних націй Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Серед широко описаних випадків новітніх часів є Голокост євреїв, вбивство 1,5 мільйона вірмен в Османській імперії (1915-1923) чи Голодомор в Україні. Масові вбивства траплялися і в колонізаторську добу, коли страждало, зокрема, корінне населення Америки. Геноциди відбувалися і відбуваються в наші часи. Науковці не пишуть позитивних сценаріїв й для майбутнього, в якому причиною масових убивств можуть бути кліматичні зміни, боротьба за воду чи доступ до сільськогосподарської землі.

Учасник дискусії, професор Пйотр Мадайчик, підкреслив, що метою геноциду не мусить бути саме вбивство, а просто бажання знищити окрему групу людей. Тому в Польщі краще було би вживати саме термін «геноцид», а не «людиновбивство». На думку науковця, перший термін не треба використовувати у суперечках про те, хто більше постраждав. Основною метою досліджень повинно бути вивчення механізмів – наприклад, тих які призвели до геноциду або його припинили. Тим не менше, визнання або заперечення такої події часто використовується предметно. До прикладу, офіційний Ізраїль досі не визнає геноцидом вбивство вірмен в Османській імперії, бо хоче мати підтримку Туреччини у напружених відносинах з арабськими сусідами.

Ще один співрозмовник, професор Лех Ніяковський, зауважив, що проблеми з розмовами про геноциди чимось нагадують дискусії щодо післявоєнних польських концтаборів. Сама згадка про таке формулювання спричиняє критику і навіть може бути підставою для судового процесу через образу польського народу. Тут видно, як політика втручається у наукові дослідження. Відомо також, що певні дослідники в окремих державах досі не можуть потрапити до архівів. Водночас у Польщі дуже легко отримати і такий доступ, і непогані гонорари за праці, тема яких – поляки як жертви.

Редактор Константи Ґеберт, зі свого боку, наголосив, що знищення якоїсь нації має свої особливі риси – масовий характер, бажання винищити всіх її представників у світі тощо. На його думку, турки, вбиваючи вірмен, не мали такого наміру, натомість німці, організовуючи Голокост, – уже так. Їм не вдалося повністю досягти цієї мети, бо вони програли війну. На думку редактора, говорячи про геноцид, завжди варто уточнювати, кого він стосується – євреїв, вірмен, тутсі тощо. Таке означення не відбирає у тих, хто вижив, почуття особливості їхньої трагедії. Не створює враження, мовляв, «вона була всього-на-всього однією з багатьох».

Константи Ґеберт підкреслив також, що базова риса геноцидів, яка відрізняє їх від інших масових злочинів, – те, що їх скоюють моральні люди. Вони не мусять керуватися задоволенням від убивства чи прагненням розбагатіти; вони вважають, що створюють умови для кращого світу, побудові якого загрожує визначена ними група людей. Середньовічні описи завоювань показують, що спочатку ставалася кривава різня, яка закінчувалася за кілька днів. Агресори втомлювалися і зупинялися. Якщо комусь вдавалося вижити, то його вже не чіпали. У випадку геноциду все інакше. «Тут дія відбувається не для того, аби задовольнити свої потреби чи отримати задоволення, а щоби робити жахливі речі в ім'я створення кращого світу», – пояснив Константи Ґеберт.

Під час дискусії учасників попросили також прокоментувати питання Волинської трагедії. Лех Ніяковський зауважив, що ця сумна сторінка польсько-української історії має більше ознак етнічної чистки, ніж геноциду. «На мою думку, ключовим є те, що українці хотіли вигнати поляків з цієї спільної території, а не екстермінувати їх (винищити за мовними чи релігійними ознаками)» – пояснив науковець. Він нагадав, що правове визначення геноциду з'явилося лише у 1948 році, а події на Волині відбулися на 5 років раніше. На його думку, найважливіше тут – детально описати процес підготовки та процесу вбивств: коли, хто і за чиїм наказом чинив злочини, чому і в який період міг це робити тощо. «Не варто сперечатися на дуже абстрактному рівні, чи це „тільки етнічна чистка, чи вже геноцид"», – говорив Лех Ніяковський.

Такий погляд на проблему підтримав Константи Ґеберт. На його думку, оцінюючи події на Волині, обґрунтовано можна говорити про «акти геноциду на фоні кампанії етнічних чисток». Разом із тим, редактор підкреслив, що за такі злочини відповідають обидві сторони польсько-українського конфлікту. Пйотр Мадайчик натомість зауважив, що межі між згаданими визначеннями дуже тонкі. Він схиляється до того, аби називати Волинську трагедію геноцидом. «Несуттєво, що частину людей хотіли повбивати, частину змусити втікати, а ще когось хотіли асимілювати. Мета була одна – знищення визначеної групи, яку ми вважаємо такою, що нам загрожує» – відзначив Мадайчик. Формулювання «злочин з ознаками геноциду», на його думку, є некоректним і вказує на певну безпорадність дослідників: «Ми або визнаємо щось геноцидом, або ні. Якщо злочин має такі ознаки, то насправді це означає, що у нас немає засобів, аби визначити межі між етнічною чисткою та власне геноцидом».

Приєднуючись до дискусії, історик Ян Пісулінський вказав на предмет своїх досліджень – польсько-український конфлікт на території сучасної Польщі. Результати праці його та інших дослідників показують, що на цих землях загинуло більше цивільного українського населення від рук поляків, аніж такого ж польського населення – від українців. «Отже, маємо розподіл на жертв геноциду, тобто поляків, і жертв звичайних злочинів – українців. Це показує, на мою думку, певну пастку таких категоризацій», – відзначив Ян Пісулінський.

Він поставив також запитання про те, чи акцію «Вісла» можна було би визнати геноцидом. Фактом є те, що кількість цивільних жертв тут була відносно невеликою, якщо порівняти її з кількістю всіх депортованих українців. Але те, з чим вони потім зіткнулися, – розпорошення, неможливість навчатися у школах рідною мовою, заборона створювати організації чи молитися у своїх храмах – усе це мало на меті знищення українськості у Польщі. Відповідаючи на це запитання, Пйотр Мадайчик визнав, що, застосовуючи широке визначення, акцію «Вісла» можна назвати «геноцидом, реалізованим через знищення культурної спільноти, депортації тощо». Водночас, за словами дослідника, найбільш доцільним і зрозумілим було би використання терміну «етноцид».

Один із сумних висновків цієї дискусії – геноциди, як би їх не описували, радше не залишаться тільки питанням історичних досліджень. Тому велике завдання науковців, суспільних активістів та митців – пояснювати людям можливість появи нових форм таких злочинів у майбутньому. Також варто розробити «систему раннього попередження» і запобігання пасивності міжнародної спільноти у відповідь на трагедії, які вже відбуваються або можуть траплятися у найвіддаленіших куточках світу. Геноцид може початися з того, що влада накаже якомусь вчителю в Африці створити список дітей із зазначенням їхньої племінної приналежності. Потім це перетворюється у трагедію на зразок тієї, з якою поляки та українці не можуть розібратися вже близько 80 років. ■

ОСВІТА

Один із підручників з української мови готовий. Коли наступні?

Ще в лютому Міністерство освіти та науки отримало першу версію підручника з української мови для перших класів ліцеїв і технікумів. Цього року підготують і книгу для других класів. Наступні – у 2022 році.

Фото з сайту mon.gov.ua

Про це заявив Артур Ґурецький з Міністерства освіти і науки (МОіН) 18 лютого на Сеймовій комісії нацменшин. На засіданні відомство розповіло про підручники та підвищення кваліфікації вчителів і методистів з нацменшинних мов.

Слід згадати, що у випадку української громади постійна проблема – це відсутність комплекту книг. До того ж ті, що вже розроблені, з огляду на формальні перешкоди роками не перевидаються. Не запрацював й механізм підготовки видань якоюсь із українських організацій. Жодна не мала змоги вкласти у це кошти і чекати, доки вони повернуться. Отже, згадана публікація лише трохи зменшує проблеми, не вирішені роками. Підручник з'явився у результаті проголошеного МОіН конкурсу, в якому найкращою стала пропозиція Католицького університету в Любліні. Саме тут опрацюють і наступні частини видання, які мають з'явитися до 2022 року. Голова Українського товариства і співголова Спільної комісії уряду та нацменшин Григорій Купріянович просив, щоби робота над ними велася за можливості швидко, і щоби доступ до таких публікацій мали не тільки учні: було би корисно, якби відомство подбало про появу підручників на комерційному ринку. Купріянович переконував також, що уряд повинен зайнятися створенням загальнодержавної системи підвищення кваліфікації вчителів і методистів. Зараз за це відповідають регіональні відомства освіти – кураторії. Але там, де українських вчителів мало, такої опіки просто не має.

Якщо ситуація нашої громади не зовсім комфортна, то у випадку словацької можна говорити про трагедію. Головний секретар Товариства словаків Людомир Моліторіс повідомив, що його меншина роками не має підтримки від МОіН, співпраця із цим відомством не ведеться. Навчання словаки організовують своїм коштом, а підручники мають лише завдяки сприянню Словаччини. З учителями мови також ніхто не працює.

Лідери громад заявляють, що в Міністерстві освіти треба створити спеціальний відділ меншинної освіти. З'явилася також ідея формування у відомстві точного списку підручників, яких бракує окремим громадам. ■

Сторінку підготував Григорій СПОДАРИК

eprasa.pl 0ac8501ea6

УКРАЇНА

Фото з сайту radiosvoboda.org

Справа Стерненка
і зламана система правосуддя

23 лютого суд в Одесі засудив екслідера місцевого «Правого сектору», активіста Сергія Стерненка до понад семи років ув'язнення із конфіскацією половини майна. Слідство вважає, що він був причетний до викрадення депутата однієї з райрад Одещини.

Останніми роками ім'я Стерненка часто з'являлося в українських медіа. За роки своєї діяльності він «нажив» ворогів. Сам вважає, що справи проти нього мають політичний характер і заявляє, що його переслідують генпрокурорка Ірина Венедиктова, мер Одеси Генадій Труханов та Офіс президента.

Діяльність Стерненка розпочалася з Революції гідності, йому тоді було 18 років. Він взяв участь у київських протестах та очолив Євромайдан в Одесі. На початку 2014 року приєднався до новоствореного «Правого сектору», а 22 березня 2014 року став головою обласного відділення організації.

Це був період так званої «руської весни», яка охопила схід та південь України. 2 травня 2014 року Стерненко брав участь у сутичках в Одесі з проросійськими силами. Тоді загинуло 48 людей, більшість із них померли внаслідок трагічної пожежі у Будинку профспілок.

Упродовж наступних років він активно боровся з проросійським впливом в Одесі. У лютому 2017 року подав у відставку з посади керівника обласного центру «Правого сектору», але продовжив політичну діяльність.

У лютому-травні 2018 року на Стерненка тричі нападали. В організації атак він звинуватив одеського мера Генадія Труханова. Третій випадок закінчився смертю одного з нападників, якого Стерненко поранив. Сам він також постраждав і потрапив до лікарні. Активіста судять за вбивство, хоча він стверджує, що це був самозахист. У червні минулого року перед київським судом відбулися сутички між поліцією та прихильниками Стерненка, які, як і він, вважають, що справа проти нього є політичною. У травні 2020 року в інтерв'ю виданню «Лівий берег» цю версію підтвердив колишній генпрокурор Руслан Рябошапка, хоч і не розкрив подробиць.

Справа про вбивство не завершена, тим часом у лютому цього року Стерненко отримав вирок за геть іншим розслідуванням, на яке навряд чи хтось звертав увагу. Щоб зрозуміти його витоки, потрібно повернутися у квітень 2015 року, коли депутат Лиманської райради Сергій Щербич повідомив до поліції про те, що його викрали невідомі.

Щербич був членом проросійської партії «Родіна», її керівник Ігор Марков – одіозна фігура одеської політичної сцени. Він мав зв'язки із кримінальним світом і вкрай антиукраїнські погляди. У 2014 році він втік з України до Росії. Сам Щербич вступив до партії мера Одеси Геннадія Труханова «Довіряй ділам». Від початку між мером та українськими активістами і членами націоналістичних організацій спалахнув конфлікт.

Слідство не має сумнівів

За версією депутата та прокуратури, 24 квітня 2015 року Стерненко та його друг Руслан Демчук мали домовитися про зустріч із Щербичем. Він повинен був сісти в їхню машину. Спочатку Стерненко і Демчук переконували його відмовитись від депутатського мандату, а пізніше люди в масках почали бити Щербича у машині. Окрім того, за версією слідства, Стерненко вистрілив у нього з травматичного пістолета. Потім Щербича нібито відвезли в якесь місце, де його катували, відібрали банківську картку, 300 гривень та дозвіл на зброю. Зрештою депутата відпустили, але викрадачі погрожували – якщо він не виконає їхню вимогу, вони знову розберуться з ним та його родиною.

Згідно з документами, Щербич негайно звернувся до правоохоронців, і 25 квітня навіть провели слідчий експеримент, а депутат впізнав серед викрадачів Стерненка та Демчука. У результаті розслідування слова потерпілого щодо його переміщень підтвердив трафік телефонних дзвінків Стерненка, Демчука і Щербича.

Але правоохоронці прийшли до Стерненка лише через 4 з половиною місяці. Восени 2015 року його та Демчука заарештували, але відпустили під заставу. Справу передали до суду у 2016 році, але її розгляд затягнувся, оскільки сам Щербич не з'являвся на засідання.

У 2020 році строк давності за державним обвинуваченням про викрадання минув. А 23 лютого суд виніс вирок за трьома статтями: розбій, незаконне позбавлення волі та носіння вогнепальної зброї.

Суддя вирішив, що напад відбувся за обтяжливих обставин, оскільки жертва перебувала у стані виконання «службового та громадського обов'язку». Стерненко не приховував свого негативного ставлення до політичної приналежності та політичних поглядів Щербича.

Після винесення вироку сторона обвинувачення заявила журналістам, що зібрала достатньо доказів, які свідчать про провину Демчука та Стерненка.

Численні порушення під час процесу?

Про них стверджує захист. По-перше, адвокати вказали, що справу розглядали у неналежному суді. Окрім того, на їхню думку, сумніви викликає той факт, що обвинувачений перебував у лікарні і водночас – брав участь у слідчому експерименті. Також вони зазначили, що обшук у Стерненка відбувся без присутності адвоката.

Захист також не згодний зі звинуваченням у «розбої», а це – головна стаття, за яку засудили Стерненка та Демчука. Адже «розбій» – це злочин проти власності, в результаті якого виконавці повинні були би заволодіти майном. А за даними слідства виходить, що вони забрали лише банківську картку.

«Тобто 4 людини витратили на бензин 500 грн, катаючи якогось сєпара, лише з тією метою, щоби забрати в нього 300 грн. Бо ключове у 187 КК – це не сам напад, а мета нападу. Хтось без вищої юридичної освіти може пояснити економіку цих дій (потратити 500 грн, докласти фізичних зусиль, щоб отримати 300)?», – підкреслив адвокат Віталій Коломієць, який захищає Стерненка в іншому процесі.

Захисників також дивує те, що жертва нападу кілька років не приходила до суду. Однак жодний аргумент захисту не взяли до уваги.

Політична помста?

Як і у справі про вбивство, Стерненко вважає, що розслідування викрадення сфабриковане і має політичний характер. Прямих доказів цього немає, але активіст уже давно перебуває під пильною увагою юриста Адміністрації президента часів Януковича Андрія Портнова, який називає Стерненка «злочинцем і вбивцею». І обіцяв судові вироки проти нього. В українських медіа з'являлась інформація про те, що Портнов може впливати на діяльність генпрокуратури.

«Сталося те, чого ми боялись пів року. Тому, що Сергій не на волі, – радіють проросійські сили», – заявив адвокат Масі Найєм під час акції протесту увечері 23 лютого.

Виникли також питання щодо нейтральності самого судді Віктора Попревича, який оголосив вирок. Справи, які він розглядав раніше, викликають сумніви. Більше того, Центр протидії корупції стверджує, що суддя «забув» задекларувати автівку Mercedes та квартиру в окупованому Криму, які належали його дружині. Вони також опублікували фотографії, на яких зображені бюсти Леніна та Сталіна, що стояли перед будинком судді у Донецьку, коли він там працював.

Символ протестів

Вирок у справі Стерненка викликав хвилю протестів. Увечері 23 лютого біля Офісу президента сталися сутички між демонстрантами та охоронцями, а також поліцією, яка не дозволяла людям підійти ближче до будівлі. Протестувальники звинуватили правоохоронців у провокаціях – затриманні учасників. А поліція заявила про напад на силовиків.

Під час наступної акції під Офісом президента 27 лютого було спокійно. На сусідніх вулицях стояли поліцейські, протестувальники провели акцію прямо перед будівлею.

Справа Стерненка суперечлива навіть для тих, хто вважає, що засуджений «не був янголом» і, ймовірно, може бути винним. Для багатьох це – черговий приклад того, що система правосуддя в Україні знаходиться у фатальному стані, й судочинство потребує кардинальних змін. Серед іншого, можна навести приклад справи Павла Шеремета, у якій слідство триває не перший рік. Варто нагадати, що громадськість сумнівається у провині обвинувачених у цій справі. Так само не завершилось слідство у справі вбивства активістки Каті Гандзюк. ■

Петро АНДРУСЕЧКО, Київ

ПУЛЬС УКРАЇНИ

- **В Україні вакцинували від COVID-19 перших три тисячі осіб.** Це відбулося за період з 24 по 28 лютого. У Міністерстві охорони здоров'я очікують, що найближчим часом процес пришвидшиться. «Згідно з планами Міністерства охорони здоров'я, вакцинація відбувається каскадним способом, тож у найближчій перспективі слід очікувати, що кількість провакцинованих суттєво почне збільшуватися», – зазначив заступник міністра охорони здоров'я з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Ярослав Кучер на брифінгу 1 березня. Він запевнив, що щеплення українцям роблять лише безпечними вакцинами, які рекомендувала ВООЗ. Вакцинація є добровільною та безоплатною для представників із груп ризику, з яких почалася кампанія імунізації населення.
- **На окупованому Донбасі постійно перебуває близько 50 снайперів силових структур Росії.** Про це повідомляє головне управління розвідки Міноборони у коментарі проєкту «Радіо Свобода» Донбас Реалії. У розвідці стверджують, що снайперські підрозділи Росії активно діють на Донбасі, а територія України стала полігоном для випробування новітнього снайперського озброєння російських силових структур. Також, за даними ГУР, починаючи з 2016 року, штатні снайпери з'явилися у першому та другому армійських корпусах підтримуваних Росією угруповань «ДНР» і «ЛНР». Загалом таких військовослужбовців близько 450. Навчання цих підрозділів здійснюють інструктори з Росії. За словами представника ГУ розвідки Міноборони Вадима Скібіцького, здебільшого це короткий період часу, коли снайперська група заходить із території Росії на Донбас, виконує поставлене завдання, відпрацьовує елементи для підвищення своїх професійних якостей та перевіряє новітнє озброєння.
- **На адмінкордоні в Херсонській області 28 лютого українські активісти запустили в бік окупованого Росією Криму прапор України з посланнями для кримчан.** Акція відбулася з нагоди Дня опору російській окупації півострова, яка відбулася в 2014 році. Стяг запустили до Криму на повітряних кульках із Каланчака. Один з координаторів акції Ісмаїл Рамазанов розповів, що прапор до цього на кілька днів розмістили в «Кримському домі» в Києві. Всі бажаючі, діти і дорослі, військові приходили і писали побажання і звернення до кримчан, які продовжують проживати на території півострова. Свої звернення також написали керівники Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров та Ільмі Умеров. Також прапор був у будівлі Верховної Ради, щоб на ньому могли написати повідомлення і народні депутати. Сам прапор розміром 20 на 6 метрів пошила переселенка і волонтерка із Краматорська Оксана Муравльова.
- **У Криму пересохли два водосховища, ще одне – на межі висихання.** На захопленому Росією півострові запаси Сімферопольського і Загорського водосховищ виснажилися, а Балановське водосховище наближається до висихання.
- **З 1 березня в Україні будуть проіндексовані пенсії 8 мільйонів українців.** У середньому виплати зростуть на 300 гривень. Про це повідомив прем'єр-міністр Денис Шмигаль у фейсбуці. «Вже завтра пенсії для восьми мільйонів українців зростуть на 11%», – написав він. Натомість мінімальний розмір підвищення становитиме 100 гривень. При цьому зросте мінімальна пенсія до рівня 2200 гривень особам, які мають тривалий страховий стаж (30 років для жінок та 35 років для чоловіків). На 1 березня 1 злотий дорівнює трохи більше, ніж 7,4 гривні.
- **Україна отримала безвіз з двома новими країнами.** З 1 березня українці зможуть подорожувати без віз до Гренади та заморських територій Нідерландів. Про це повідомив міністр закордонних справ Дмитро Кулеба. Водночас він порадив перед поїздками перевіряти умови в'їзду до країн на інтерактивній онлайн-карті МЗС. Також відтепер буде можливість відвідувати Грузію за умови дотримання карантинних вимог.

Підготувала Христина ЗАНИК

eprasa.pl 0ac8501ea6

ІНТЕРВ'Ю

Маріуш Сава – історик, походить із Холмщини. Це земля його предків, на якій він виріс і про яку пише. Окрім низки наукових (наприклад, книжки про Івана Кедрина «Український емігрант») та публіцистичних текстів (серед іншого, опублікованих в виданнях «Український альманах», пол. «Tygodnik Powszechny» і «Karta»), він займається також громадською діяльністю. У 2009 році був співзасновником організації, яка відремонтувала стару уніатську церкву у Вербковичах, яку будували його предки; у 2015 році ініціював відновлення зруйнованого православного цвинтаря у Вербковичах, який також вдалося відремонтувати. Того ж року разом із Українським товариством організував Мотоциклетний рейд шляхом біженства 1915-2015, в основу якого ліг маршрут, що його пройшов ксьондз Іван Которович із Гостинного зі своїми парафіянами. Від 2014 року Маріуш Сава працює над темою злочину, вчиненого Армією Крайовою і Селянськими Батальйонами 9-10 березня 1944 року в Сагрині та інших селах Грубешівського повіту, у результаті якого загинули понад 1200 цивільних мешканців.

Продовження з 1 сторінки

Тому я відчуваю свій зв'язок з цими землями як людина із «післяукраїнською» ідентичністю, як «людина українна». З іншого боку, я також є внуком солдата Армії Крайової, чийого старшого брата Юзефа з родиною виселили у 1945 році в межах депортації українського населення на схід. Це все в мені накопичується і має збагатити книжку. З огляду на це робота над нею – це великий виклик для мене. Я хочу написати її водночас і як історик, і як мешканець тих земель, який усвідомлює своє коріння.

А що місцеві кажуть про злочин? Як у вас вдома про нього говорили?

Удома згадували про це з болем. Не було сумнівів, що загинули невинні люди, і що вбили їх члени польського підпілля. Натомість щодо думок «з вулиці» – бувало по-різному. Зачіпаючи цю тему, можна було зіткнутися з різкою критикою чи докорами, або навіть з вибухом злості. Тоді часто можна було почути пояснення, мовляв, адже українці вбивали поляків на Волині. Були також розчарування – траплялося, що самі автохтони, предки яких були вірянами однієї церкви, витісняли зі своєї свідомості події в Сагрині. А траплялися ситуації, коли люди, що мали стосунок до солдатів польського підпілля або чули цю історію від старших родичів, навпаки, не витісняли її.

Особисто для мене відсутність римо-католицького духовенства на пам'ятних заходах біля меморіалу жертвам на кладовищі у Сагрині завжди була і є відчутною. На ці урочистості взагалі майже не приходять поляки. Це можна пояснювати тим, що там живе багато приїжджих, які або незнайомі з цією темою, або не хочуть у це вмішуватися, або не розуміють того, що сталося у 1944 році. Але мене дивують місцеві, яких, попри все, трохи є, – що вони не приходять. Що ж до місцевої влади або комбатантських середовищ – їхня нарація така: звісно, цивільні жертви з боку польського підпілля були, офіційно про це жалкують, але напад вважається абсолютно виправданим. Бо він, з одного боку, був попереджувальною акцією, а з іншого – помстою. І це мене певним чином зачіпало. Саме тому я хотів зазирнути до цих джерел, а не тільки до їхніх інтерпретацій, які з'явилися через багато років після 1944-го. Виявляється, що героїчна оповідь про ті часи, присутня сьогодні у місцевому суспільстві, є просто примітивною. Спадкоємці чи послідовники людей, які брали участь у тих діях, вибрали для себе з минулого тільки те, що пасує цій героїчній нарації. Однак оповідь самих солдатів АК чи СБ, що нападали на Сагринь, зовсім не є цілісною. Ані щодо оцінок, ані щодо причин атаки. Зі спогадів військових та свідчень, даних під час слідства, випливає, що деякі члени підпілля взагалі не стикалися з українським населенням, а тим більше – з «українським варварством», як згадує один із них. Деякі натомість знали, що в Сагрині не було жодної УПА, що вони ідуть на цивільних. Отож ця сьогоднішня героїчна нарація, найбільш поширена у Польщі, просто-таки не є до кінця правдивою.

Я колись розмовляв із Томашем Кваснєвським, внуком капітана Стефана Кваснєвського «Віктора», яких керував пацифікацією Шиховиць і Ласкова. Він сказав, що, відколи заглибився у родинну історію та дізнався про участь свого дідуся у таких акціях, він уже не дивиться на нього як на бездоганного лицаря в обладунках. Навіть серед його родичів немає згоди щодо цього питання і того, як про нього говорити.

Я теж уже стикався із цим. На історика, який починає глибше досліджувати тему, починаються нападки. Часом його звинувачують у нищенні етосу польського підпілля, польського героя. Звичайно, АК мала величезний вклад у боротьбу з німцями. Але подряпини на цій лицарській броні теж є, давайте говорити правду. Якщо у контексті Сагрині можна відкрити нові джерела або по-новому зчитати ті, що вже є, дізнатися щось нове, показати, приміром, українську спільноту, яка тоді там жила, то чому би цього не зробити? У 2017 році місцеві посткомбатантські середовища почали закидати, що, показуючи такі історії, я поливаю брудом добре ім'я і гідність АК та СБ. Тому кожне українське джерело вважається необ'єктивним, навіть якщо це оповіді людей, які вижили у Сагрині й розповіли про напад за кілька або кільканадцять днів після нього. Чому місцевий парох Василь Ляшенко, у якого вбили дружину й доньку, мав би брехати та перебільшувати польську жорстокість? Але дехто не хоче почути голос цих свідків. Для декого такі опубліковані свідчення очевидців точно будуть потрясінням, шоком.

Які ще питання, що досі не були присутні в історіографії та публічній дискусії, ви хочете порушити у своїй книзі?

Сьогоднішня популярна, так би мовити, картина подій у Сагрині спирається на кількох, часто штучних, проблемах, які не зовсім відображають суть справи. Сагринь зводять до дискусії про те, чи була це тільки відплата, чи попереджувальна акція, чи це був геноцид, чи «тільки» воєнний злочин. Кажуть, що звідти починалися напади на польські села, у зв'язку з чим цю «базу українського націоналізму» треба було пацифікувати. Це проблеми, які неодноразово створювалися на потреби пропаганди, з ними можна легко впоратися, просто використовуючи джерела. А коло питань, пов'язаних із самим цим злочином, – дещо ширше. Адже серед них – мародерства, крадіжки. Село пограбували солдати, їхні сім'ї та німці. Виникає також тема ставлення місцевих поляків. Траплялися такі, що, попри загрозу, переховували своїх українських сусідів. Історик повинен про це розповісти.

Ще одне питання. У деяких сучасних лідерів викликає обурення кількість убитих тоді людей. Згідно з висновками професора Ігоря Галагіди, у кільканадцяти селах загинули понад 1200 осіб, з яких пів тисячі – це жінки, а 300 – діти, натомість у самій Сагрині та її околицях – понад 600 людей тільки за один чи два дні. Дехто обурюється – як можна називати такі цифри?! Але першою особою, яка в 40-х роках під час допиту Служби безпеки сказала, що «жертвами стали понад 1000 українців», був сам ініціатор подій в Сагрині, поручник Зенон Яхимек на позивний «Віктор». Про це не заявила так звана «українська сторона». І він, насправді, не дуже й помилявся. Сьогодні ми, певно, вже не дізнаємося точну кількість убитих. Навіть якби ми захотіли провести ексгумацію на кладовищі в Сагрині, багатьох тіл просто не знайдемо, бо частину людей поховали там, де вони загинули, у збудованих ними криївках поблизу хат. Там їх або задушили димом, або спалили, або їх розірвало гранатами, які вкидали досередини. Окрім цього, останки порозтягали тварини. Усе це зафіксовано у розповідях та документах.

І насправді інших тем, окрім тих, що присутні у, назвімо це так, публічній дискусії, є набагато більше. Можна навіть зайнятися детальніше долею тварин. Це може здатися банальним, але для дітей травмою було вбивство їхніх домашніх улюбленців. Такі трагедії дітей та звірят також можна описати, хоча на фоні загальної трагедії вони можуть видаватися неістотними, а розмова про них – недоречною. Але тварини розділили долю людей і часто були з ними поховані.

Я хотів би також згадати про «постсагринську» перспективу, тобто про конфлікт навколо пам'ятника, і, звісно, про справу найбільш актуальну, що стосується доктора Григорія Купріяновича, якого втягли у справу злочину в Сагрині, звернувшись через його промову на тему цього злочину до прокуратури.

Можна також присвятити кілька абзаців історичній політиці, яку веде Польська автокефальна православна церква. Вона показує абсолютно іншу перспективу розповіді про жертви в Сагрині, яку мало хто помічає.

Яку саме?

Візьмімо, наприклад, постать православного священника з Ласкова Лева Коробчука. Для когось він – «піп», який ішов, як дехто пише, «на чолі української банди», тримаючи в одній руці хрест, а в іншій – гвинтівку. А для православної церкви він – мученик за віру, бо разом із групою парафіян, з якою вони ховалися в Сагрині, його витягли зі сховку, катували, а потім убили. Він є одним із мучеників земель холмських та підляських. Опинився серед святих, про яких віряни можуть почути під час літургії навіть десь на далекому Кіпрі. Це – перспектива літургійна, еклезійна, перспектива вічності, а не політизована світська пропаганда.

Книга матиме назву «Постріли – як зернятка вервиці». Звідки вона?

Один із учасників тих подій, який стріляв запалювальними снарядами по стріхах хат у Сагрині після 4 години ранку 10 березня, згодом розповідав, що лінія цих сяючих снарядів нагадувала йому зернятка вервиці. Ця сакралізація акту, а також тих, хто його вчинив, сьогоднішніх «проклятих», які брали участь у пацифікації села, помітна у публічній дискусії. Такий заголовок, за моїми відчуттями, чудово це передає.

У робочому варіанті книга наразі поділена на три частини. Перша буде присвячена самому злочину. Друга міститиме сучасні розповіді про Сагринь, про вшанування пам'яті, про суперечки навколо пам'ятника аж до сьогодні. Третя частина складатиметься з польських, німецьких, українських документів, свідчень, даних у межах розслідування, спогадів очевидців та фотографій, що належать не тільки родинам жертв, а й сім'ям тих, хто брав участь у нападі. Я нещодавно отримав світлину від доньки солдата АК, який був у кінному підрозділі та прикривав тил під часу нападу на Сагринь.

Ви також публікуєте відео на ютубканалі про Сагринь та інші місцевості. Часто повторюється мотив зіткнень між мешканцями сіл, помсти.

Мета відео – показати місця, пов'язані з подіями весни 1944 року, а також – проілюструвати конкретні дослідницькі проблеми. Протягом кількох місяців до і після Сагрині закручування спіралі цього насильства у багатьох розповідях пояснюється якраз помстою, що я намагатимуся проілюструвати у книзі. Цікаво, що за кілька днів до сагринських подій працівники Української допоміжної поліції у підпорядкуванні німецької армії – як української національності, так і польської (або ті, що після війни називали себе поляками) – убили кілька людей в одному селі під Сагринню. За кілька днів поручник Зенон Яхимек ішов зі своїми хлопцями палити Сагринь і показав їм ці жертви – як загиблих від рук українських націоналістів чи просто українців. Хлопці, що походили із Замойщини, ніколи не контактували

7.

eprasa.pl 0ac8501ea6

МІҐРАНТИ

Мігрантські організації потребують більшої підтримки

23 лютого відбулася онлайн-дискусія щодо дослідження «Потреби та виклики організацій громадянського суспільства, що працюють з мігрант(к)ами та мобільним населенням», проведеного українським аналітичним центром Cedos. Унікальність дослідження, опублікованого в січні 2021 року, полягає в тому, що мігранти як група досить часто з'являються в опитуваннях та аналітиці, але майже ніхто не вивчає проблематику власне самих мігрантських організацій. Дослідники зосередилися на об'єднаннях, що працюють в Україні, але розглядали також і закордонні українські організації.

Аналітики зазначають, що потоки мобільного населення в сучасному світі збільшуються, а тема міграції стає дедалі більше значущою. Кількість українських трудових мігрантів за кордоном становить від 2,7 млн до 4 млн осіб, а кількість вихідців з України в усьому світі оцінюють у 12-20 млн. Останніми роками поступово збільшується і потік іноземців в Україну, також в середині країни є 1,5 млн внутрішньо переміщених осіб (біженців з Донбасу).

Мігрантські організації працюють з мобільним населенням у різних сферах: від надання гуманітарної та соціальної допомоги, юридичного консультування, адвокації прав до культурної дипломатії та міжнародних відносин. У деяких випадках вони навіть виконують функції держави.

Дослідники зафіксували, що активність громадянського суспільства та співпраця українських громадських організацій посилилися після 2014 року, тобто після подій на Майдані та початку війни на Сході. Однак зараз представники досліджуваних ГО зазначають, що період сплеску у їхній взаємодії з органами влади минув, а якісні зміни, яких вони очікували, не відбулися.

Серед труднощів, про які згадали представники мігрантських організацій, є недостатнє фінансування (що часто призводить до неможливості планування більше, ніж на рік), слабка фінансова підтримка з боку держави. Організації намагаються диверсифікувати джерела отримання коштів, однак успішних прикладів небагато.

Присутній на дискусії представник фонду «Відродження» Сергій Пономарьов пояснив, чому донори не дуже цікавляться питанням міграції. Бо мігранти не є гомогенною групою та мають різні потреби, громадські організації працюють з вузькими групами та виконують часто функцію прямої підтримки. Натомість донори прагнуть працювати з більш глобальними речами і хочуть ширших досягнень у вирішенні питань міграції.

▲ **Мирослава Керик.** Скріншот з відео

Іншими проблемами ГО є: залежність від одного чи двох донорів, невисока зацікавленість влади, донорів та широкого загалу питаннями мігрантів, труднощі з просуванням свого порядку денного, плинність кадрів в держустановах і відповідно відсутність інституціональної пам'яті, подекуди антиіммігрантська риторика.

Аналітики центру Cedos не обмежилися самим лише дослідженням, а випрацювали й рекомендації, які планують передати органам влади. Серед них, зокрема, були: розширити сферу діяльності Українського культурного фонду та Українського інституту, посилити співпрацю організацій, у тому числі із залученням закордонних партнерів, підвищити рівень прозорості грантових програм, які фінансує уряд через закордонні представництва тощо.

В дискусії з боку закордонних українців взяли участь голова фонду «Наш вибір» Мирослава Керик (Варшава), голова фонду «Зустріч» Олександра Запольська (Краків) та голова Спілки українців в Португалії Павло Садоха. Останній зазначив, що Україна має переглянути законодавство у сфері прав зовнішніх трудових мігрантів, зокрема, що стосується подвійного оподаткування (періодично це спекулятивне питання піднімається в Україні). Також він рекомендував провести парламентське слухання, де представники закордонних мігрантських організацій зможуть розказати народним депутатам напряму про свою проблематику та запропонувати свої зміни до законодавства. «Ми позбавлені прямого впливу на державну політику і повинні делегувати це Міністерству закордонних справ та іншим організаціям, що не завжди є ефективним», – сказав Павло Садоха.

Мирослава Керик розказала, що раніше фонд «Наш вибір» міг реалізувати українську програму завдяки європейським коштам, але потім до влади у Польщі прийшли сили, які негативно ставляться до мігрантів, тож останні роки для «Нашого вибору» були важкими. Проте завдяки польським і міжнародним організаціям фонд працює далі: підтримує мігрантів, проводить дослідження та веде діяльність Українського дому у Варшаві. Очільниця фонду зазначає, що вони фактично виконують роботу Українського інституту: «Частина діяльності Українського дому – це промоція української культури за кордоном, будування культурного діалогу, руйнування стереотипів». Проте фонду важко здобути на це підтримку від України, а на гранти, наприклад, Українського культурного фонду взагалі не можуть претендувати організації, зареєстровані за кордоном. Також Мирослава Керик підтримала Павла Садоху в думці, що закордонні українці перебувають поза межами дискусії про українське законодавство щодо мігрантів, хоча мають достатні експертні знання. Наостанок вона нарікнула, що українські високопосадовці (президент, міністри) під час візитів до Польщі не бачать потреби зустрічатися з діаспорою та обговорювати проблеми мігрантів, максимум – це зустрічі з меншиною.

Олександра Запольська також зазначила, що підтримка української мови та культури в Польщі відбувається в основному завдяки власному ентузіазму українців за кордоном, а системна програмна діяльність України тут відсутня. Натомість одним з гарних прикладів допомоги громадським організаціям в Польщі вона назвала підтримку з боку місцевого самоврядування.

* * *

Дослідження проведено за ініціативи Європейського університету Віадріна (Німеччина) у тісній співпраці з аналітичним центром Cedos, Національним університетом «Києво-Могилянська академія», Університетом ім. Адама Міцкевича у Познані, Центром Марка Блока (Німеччина) та Національною молодіжною радою України. Першим кроком проєкту був проведений у грудні минулого року форум «Соціальні виміри міграції: виклики, права, надії». Ознайомитися з дослідженням можна на сайті cedos.org.ua. ■

Тетяна ДАНЮЧЕНКО

з українцями, не знали, що таке польсько-український конфлікт. Але якраз таким чином у них вдалося викликати почуття необхідності помсти за цей злочин, що могло спричинити безмоційність і зниження рівня емпатії.

Повертаючись до згаданого села поблизу Сагрині: злочин, скоєний там, зовсім не мусив мати націоналістичне підґрунтя. Усе вказує на те, що він мав грабіжницький та сексуальний характер. До ґвалтувань вдалася, ймовірно, людина, яка після війни стала римо-католицьким священником.

Ви маєте на увазі Міхала Струка?

Так. Але це тільки один із прикладів, який схиляє до того, що треба детально розібратися – хто насправді «з українського боку» вбивав, з яких причин і в яких масштабах. Я питаю себе, чи на Сагринь напали тому, що це було село, настільки підкріплене «упівцями», які там окопалися, чи, може, тому, що там мешкало найбільше цивільних. У цьому другому випадку удар по Сагрині міг мати найбільший пропагандистський ефект при найменших власних втратах. Чому не напали на Богородицю, нинішню Броджіцу, під Грубешовом? Може, через те, що поруч у Грубешові дислокувалися німці, або через те, що за кілька днів після Сагрині у Богородиці була сформована перша сотня УПА на Холмщині, й у випадку атаки на неї польські втрати могли би бути значними? Над цим я також буду думати. Я хочу показати теж атакований за кілька днів після Сагрині Бересць, де загинула, серед інших, людина, яка отримала найвищу польську військову відзнаку за героїзм у війні з більшовиками 1920 року – хрест Virtuti Militari. А помер він тільки тому, що був українцем. Критерієм убивства була лише національність. Хто мав українську кенкарту (документ, що засвідчував особу під час німецької окупації – *ред.*) – втрачав життя.

Виданням книги теж займатиметься Фонд?

Я працюю над цією публікацією у межах стипендії Польсько-українсько-канадського фонду «Калина» – опрацьовую текст. Фонд не буде його видавати. Стипендія дала мені можливість зібрати матеріал, купити допоміжне спорядження, поширювати тему через ютуб-канал, але передусім – забезпечила психологічний комфорт і дослідницьку свободу. Від початку проведення досліджень мені закидають, що бандерівці з Канади надають стипендію, тому я муситиму писати так, як вони наказують. Однак досі ніхто не чинив на мене жодного тиску, і я знаю, що такого не станеться. Я незалежний.

Для психологічного комфорту ви також заблокували коментарі під відео на ютуб-каналі? Щоби не було таких дописів, як у серпні минулого року, коли один із користувачів наказав вам «зйо....ти в Україну»?

У серпні – це одне. У грудні, натомість, мені погрожували смертю та побиттям. Я, звісно, звернувся з цим до поліції. І тому тепер для святого спокою і задля своєї сім'ї я й справді заблокував коментарі. Одні з найжорстокіших нападок викликало відео, у якому я запитав, чи Волинь та Сагринь можна між собою порівняти або зрівняти. Таке питання випливає з того, що я виріс у середовищі, де було багато біженців з Волині, з якими ми просто приятелювали. Я чудово розумію цю волинську перспективу. Травма цих людей – це також трохи моя травма. Але я також розумію складні стосунки волинян, яких ми часом зневажливо називаємо забужняками, із поколінням моїх дідусів та бабусь. Моя бабуся співала українською, і це їм просто не надто подобалося. Я хотів би використати цю свою чутливість.

Повертаючись до суті, тобто до порівняння Сагринь-Волинь. У книзі я збираюся розібратися з тезою про те, що злочини в Сагрині та на Волині мали різний моральний тягар. Я хочу також спробувати уявити, що відчували, що думали ті, що дивилися своїм жертвам в очі, коли натискали на курок або – коли не дивилися їм в очі, кидаючи гранату до сховка; що могло вплинути на викривлення їхнього сумління під час нападу. А джерела, що збереглися, часом дають таку можливість. Я також хочу поміркувати над тим, чи можна брати на себе моральну відповідальність за дії своїх старших родичів, чи треба за них вибачатися. Я би хотів, аби мої міркування досягли тих людей, що погрожували мені смертю.

Тож коли вони зможуть з ними ознайомитися?

Я взяв на себе зобов'язання приготувати текст книги до кінця року і хотів би, аби він пішов у друк відразу після рецензування. Такий у мене план. Очікування щодо цієї книги та пов'язаний з цим тиск – дуже великі. Не стільки з боку історичного середовища, скільки з боку суспільства. Це для мене інтелектуально цікавий досвід, але й складний водночас. Для мене як для польського громадянина, місцевого, українної людини, яка мусить боротися зі спробами, часом неусвідомленими, нав'язування їй якоїсь ідентичності. Тому на цей момент і для власних потреб я виробив для себе певну категорію – те, що я називаю «післяукраїнською» ідентичністю. Щоби бути чесним із самим собою. ■

Павло ЛОЗА

Фото надав Маріуш Сава

eprasa.pl 0ac8501ea6

Кольонізация

Кєд лем чую о кольонізациі – зразу зліст ня бере. Само слово жадной біды не городит, але вшытко прецін два кінці має, аджи кый. Борони ня Боже, жадного кыя не глядам, але по-мойому єст ним кольонізация, котром од якысого часу фурт нас луплят.

Кєд заздриме до словника, оказує ся, же кольонізация не єст така погана, злий єст лем кольонялізм. Кольонізацийом зовеме заселяня чловеком земель незамешкалых дотля, адже осаджаня на них кольоністів. В словнику кольонізация барз чемні выглядат, але з тыма кольоністами ріжні в історії бывало.

Кольонізацийна дійсніст

Барз часто было так, же кольоністы оселяли ся не на землі ничыі, як словник подає, а на такій, де скорше мешкали юж іншы люде, але з якысой причыны перестали быти панами свойой землі. Завдяки ковбойской кольонізацийі нибы то Дикого Захода Гамерикы Індянці праві же выгынули. А так по правді, то кольоністы такє горе зготували не Індянцям, але Апачам, Сюксам, Могіканам и іншым племенам автохтонных Гамериканів. Но бо мали быти нибы то людми гіршого сорта, а неєден кольонізатор ани іх за люди не мал. Заберано ім рідну землю, бо яко люде нижшой культуры не знают ньом добрі ґаздувати, адже она ім ся не належыт. З діда прадіда на ній жыли, а пришол здичілий европейскій обдертуз (отуманений золотом або невеликом ціном землі) и юж в жмени тримал гамерицкє право власности до іхньой рідньой землі. Не мали аджи права стати в єй обороні, але жытя своє за ню оддавали. Были іншой расы, адже не могли землі посідати, она и так іхні тлінны останкы приняла, яко «своє од своіх».

Бунт віта Альберта

Што там будеме ся аж за Вельку Воду выберати, дома останме, ту тіж кольоністів не бракувало. Закля вернеме на лемківскє подвірце, повім што ся стало з великым числом кольонізаторів Кракова. Може не вшыткы знают, же підвалины гнешнього Кракова клали Німці. Іх не лем Казимир Великій до Польщы спроваджал. Його отец Владислав Локєтек в 1308 році своім лицарям наказал забивати каждого, хто не потрафит чыстом польском бесідом выповісти того реченя: *Młyn miele soczewicę*. Не мусіли доходити справедливости, адже одкрывати того, кого поперал напотканий міщанин, Локєтка ци війта Альберта. Хыбаль вызнавали засаду, же ліпше забити десятьох невинных як єдного винного жывым зо своіх рук выпустити. Діяла проста засада, бесідує з чужым акцентом, значыт Німец, а кєд єст Німцьом, поперат німецкого війта, адже єст ворогом нашого пана. Німецкых кольоністів товды не бракувало и в селах, а до історії польской столиці додам ищы лем тото, же містецкы книгы Кракова долго ищы писаны были німецком мовом. Великій польскій різбяр Віт Ствош тіж был Німцьом, адже не все и не вшыткы кольоністы злі ся в історії записували.

Сільска німецка кольонізация

Кольоністы и кольонізаторе – то такы люде, котры на дакі землі осідают, жебы заложыти кольонію, адже оселю. Могла быти містецком або сільском, мы на Лемковині завдякы ній маме, медже іншыма, Рыхвалд, котрий давніжше після історіків звал ся *Reichwaldom*, адже королівскым лісом. Фалат ліса хыбаль од короля дістали, кєд свою оселю так назвали. Ліс выкарчували, заложыли село, вытычыли ролі, хыжы побудували, ґаздували и мирні жыли, а з часом зляли ся з Русинами. Іхні побратимы, засновникы недалекого Шымбарку, котри за іхнього жытя істніли яко *Schönberg* (часом Красном Горком был называний), стали Поляками, но и за то в '47 нихто іх не выселял так як тых з Рыхвалду. Но и зас вышло нам, же з тыма кольоністами ріжні бывало. Єдно єст істинне и єднакє, в 1947 році Німців в Шымбарку ани в Рыхвалді юж од давна не было.

Гостра польско-лемківска границя

До 1947 рока на Західні Лемковині село польскє межувало з нашым, мішаня ся не было. Еміграция медже селами невелика існувала. Товды часто было так, же кєд Поляк осіл в дакім чысто рускім селі, з часом Русином ставал, його польскіст оставала часом лем в назвиску. О дайме на то дакого польского присташа *Jana* зачали звати Ваньом Поляком. Кєд Русинови пришло жыти в польскім селі, лем медже Поляками, то скоро Ваньо ставал ся *Janem Rusinem* або *Janem Rusinkiem*. Правда може быти и така, же присташы в обох припадках принимали назвиско родове свойой жены, кєд она брата не мала, ґаздували прецін на єй роли. Так тіж ся діяло, такі процедер можна посьлідіти в метрикальных книгах. Кєд присташ мал своє назвиско, часом при нім оставал, лем го кус спольщено або зрущено, то залежало до якого села пришол. Кєд кольоністів было недуже, скорше зливали ся з рускым народом, од тале взяла ся пословиця: *Пристан Ляше на наше.*

Оборона перед іншыма

Чысто інакше было в неєднім пригранichнім місточку. В Бічы (котрий гнеска єст невеличкым містом, але в середньовічу звали го малым Краковом, то єст барз важне порівнаня, дуже бесідує, Біч зо столицьом был порівнуваний) впроваджено такє право, котре некатоликам забороняло в нім осідляня ся. В Бічу мешкати могли лем римо-католикы. В тот спосіб місто забезпечало ся перед іншыма віроісповідями, ци іншыма вірами, адже и перед іншыма нациями. Єдно місто, а в нім єден пастыр и єдно стадо, кєд дакі новий міщанин приде – мусит місцевому парохови ся підпорядкувати и в тім самім хорі сьпівати, все тото само, што вшыткы. Скорше згадал єм неписане право нашых дідів (Пристан Ляше на наше), іхнє было барз подібне, лем же мало дуже більшу вагу. На папери го записано, печатьом зміцнено и вельома власноручныма підписами. Право Біча выразно бесідувало, же кєд хочеш в нім мешкати, мусиш стати римо-католиком. Неримо-католик в неєднім місті не міг мешкати, а по нашых селах римо-католикы мешкати могли и віры свойой не мусіли лишати. Біч, правду бесідуючы, боял ся хыбаль не нас, а протестантів.

Лемкы од Волохів?

Чытате и хыбаль и певні дальше не знате, чом, кєд лем почую о кольонізациі, то зразу зліст ня огортат. Не можу стерпіти, кєд часом адже мы сами як папугы повтаряме, же зродила нас волоска колонізация! Для ня то так якбы вірити, же чловек од малпы походит. Дехто з нас хыбаль аджи повірил, же Волохы на Лемковину пришли и культуру руску принесли. В декотрых „науковых" книжках (скобкы єм дал, бо они може коло науковых лежали) написано, же в деякых нашых селах скорше мешкали Полякы. Медже байкы треба тот міт о волоскій кольонізациі гложыти и о вчасніжші польскі тіж. Кольонізациі ани польской, ани волоской в нас не было, міт волоской кольонізациі створено для підпертя польской рацйі стану, жебы нас од руского кореня одорвати. Мала доводити, же Лемкы не сут Українцями. Волоской кольонізациі не было, існувало лем право волоскє. То не теория, а тверды факты. Існуют документы, в котрых чорно на білім стоіт, же зміняло ся лем право, а люде в селі мешкали дальше тоты самы.

Заснованя Устя Руского

Не можеме вірити аджи тому, што нашы даколи написали, в Шематызмі з 1936 рока чытаме: *Устє Рускє і Квятонь заложыв на волоскім праві Станислав Гладиш, званий Гурка, в 1504 р. Привилей для солтисів затверджений в 1512 р.*[1] Шкода, же документ не зберіг ся в оригіналі, так само як и грамота з 1539 рока, бесідуюча о заснованю тутешньой парохіі. Парох Устя, што правда, пише, же: *Ерекційну грамоту парохії на перґаміні віддано до архіву в Бічі, а звідси перенесено єї до архіву в Кракові.*[2] Адже можеме ся додумати, же так само парох міг зробити и з оригіналами пергаміновых бумаґ, бесідуючых о заснованю Устя Руского. Добрі написал, не о кольонізациі волоскі, а лем о праві, але цілой правды не написал. З іншых джерел знаме, же не была то локация на суровім корени, же Устя існувало юж дуже скорше. В джерелах Устя Рускє згадане єст юж в документі з 1413 рока.[3] Адже Устя єст старшом місцевостьом, котрі в 1504 році лем право змінено. Завдякы єдному, и барз для нас цінному, документови можеме ствердити, же в Устю жадных Волохів не было, же з діда прадіда мешкали ту лем Русине. В 1504 році змінено тому селу лем старе право (польскє?, німецкє?, рускє?) на волоскє, бо такє было барже хосенне для його жытели, но и што найважніжше для властителя села.

Завдякы новому праву зо старого села мож было мати більшу хосен, лем бортак не змінил бы гіршого права на дуже ліпше не лем для нього. В документі з 1512 рока Гладыш потверджат шолтысам стары привілєі и надає новы. В тім документі пише так: *temuż* ***Jaszkoniszowi*** *i jego prawnym sukcesorom,* ***jako nasz rodzic wyżej wspomnianemu Grzegorzowi poprzednikowi wzmiankowanego szlachetnego Jaszkonisza*** *przywilej zapieczętowany udzielić dajemy i udzielamy wsi Uście lokować.*[4] Адже не творено нового села на чыстім поли, ци гет в лісі, лем юж од давна існуючому селу право зміняно. Роблено так, жебы з того самого села в пришлости більшы доходы мати. Стары шолтысе дальше рядили так як скорше, але тепер операли ся юж на новім волоскім праві, а не на старім. Найважніжше в заміні права было тото, же нове впроваджало інший спосіб плачыня панам податків. Адже в Устю Рускым не было Волохів ани жадных новых осадників, мешкают тоты самы ґаздове, шолтыс тіж єст старий. Єдине, што по 1504 році змінило ся, то право! В ищы неєднім лемківскім селі так само было, а кєд село дакє и на новім корени было закладане, в документі нераз записано, же його шолтысом был сын шолтыса з сусіднього руского села. Адже, пишучы нам історию, най нещасну тоту волоску кольонізацию медже байкы гложат, дост юж шкліня ньом нашых очы. ■

Марко ПОСТІВ-ЯРУГА

1. Шематизм греко-католицкого духовеньства Апостольскої Адміністрациї Лемковщини 1936. Накладом Апостольскої Адміністрациї Лемковщини Печатня Ставропігійского Інституту у Львові, Репрінт 1994, с. 31.
2. Тамже
3. Zofia Szanter Z przeszłości Łemkowszczyzny. Dorzecze górnej Ropy. Historia wsi i sztuka cerkiewna XVIII wieku. Towarzystwo Karpackie PTR Kartografia ,Warszawa 2005, s. 58.
4. Tamże

eprasa.pl 0ac8501ea6

Історія

Цвинтар у Сагрині

Автор фото – Маріуш Сава

Сагринські селяни

Майже пів тисячі українських жінок і триста дітей загинули протягом двох березневих днів 1944 року у кільканадцяти селах на Грубешівщині. Не лише від куль підпільного Польського Війська, а й від господарських знарядь місцевих селян.

Наперекір стереотипам

Числа, встановлені професором Ігорем Галагідою, вражають. Особливо враховуючи те, що всіх жертв було тоді, як стверджує історик, найменше 1264, переважно цивільних мешканців. Це суперечить етосу солдата, який захищає громадян своєї держави, а не вбиває їх. І оповіді про селянську злагоду, виявом якої мала бути – часто повторювана роками – теза про дружнє спільне відзначення свят.

Селянська жорстокість

Участь польських селян у так званій «акції на Сагринь» 9-10 березня, яку здійснила Армія Крайова (АК) разом із Селянськими Батальйонами, не є чимось широко відомим та достатньо дослідженим. Привернення уваги до цієї теми може нагадувати про «волинян із сокирами», які добровільно або примусово убивали своїх польських сусідів. Участь селян у різноманітних конфліктах завжди супроводжується особливою жорстокістю, навколо якої потім будується наратив про героїзм тих, хто їм протистояв, і мучеництво тих, на захист яких ці люди взялися за вила.

Селянська допомога

Якби не місцеві селяни, польським партизанам було би складніше й добиратися на позиції, і відбирати, кого вбивати. Один із солдатів Армії Крайової, Євгеніуш Вишневський «Буря», писав, що до встановлення, хто був поляком, а хто тільки удавав з себе поляка, долучався польський секретар ґміни. Але ще більше шокує той факт, що знаходити схованки допомагали також – відомі по іменах – сагринські підлітки. Їхні батьки натомість брали безпосередню участь у вбивствах:

«Серед тих бандитів були поляки з наших кольоній, – згадувала Антоніна Митюк. – Вони знали, хто українець, а хто ні. Показували і вбивали самі. Були Юзьо Баюрка, Фелікс Мікулінів, Петра син. Той Ганну Цокалову застрелив, маму мою забив, Надьку Шикулову поранив. Ладига з вилками був. Зустріла його Владка Огоновська, бігла до Мадриня. Фелікс поколов вилками обох Вільгів на подвір'ї».

На північ від Сагрині розташований ліс. Саме там – одразу після нападу, який почався після 4 ранку – намагалися сховатися багато мешканців села. На тих, хто встиг добігти і кого не спіймали у полях, у лісовій гущавині чекали солдати АК, які отримали наказ виловлювати всіх, хто тікав у цьому напрямку. Був там також один із командирів, Зенон Яхимек «Віктор», у чиєму підрозділі – як він сам згадував – було десятеро озброєних місцевих чоловіків.

Облуда та грабунок

«Жінки поляків з лісу кричали на наших людей: „Гей, Мариню, втікай сюди", а ті думали, що там вже є свої й бігли, а звідтам вискакували поляки на конях і вбивали», – ідеться у свідченнях ксьондза Михайла Скаба.

Убивства супроводжувалися пограбуваннями – це ще один мало знаний аспект подій у Сагрині, так само пов'язаний із участю цивільних мешканців:

«Поляки-бандити поприїздили до Сагриня зо своїми жінками й дочками й синами фірманками. Грабили все й вивозили до лісу, а потім по два рази їх жінки вертали до Тишовець з сагринським добром. Мужі й сини від 15 до 50 літ грабили й на конях по полю виловлювали недобитків і вбивали, а жінки награбоване відвозили трійками, зрабувавши сагринські коні».

Аби дотриматися точності, слід згадати, що українське майно крали не лише польські селяни, а й також – про що потім згадувалося у бандерівських звітах – німці.

Селянські партизани

Село, на яке напали в основному члени Селянських Батальйонів, – це Ласків. Там пролилося найбільше крові. «Ми розвалили увесь Ласків», – такі свідчення давав кільканадцять років тому прокуророві Інституту національної пам'яті один із членів Селянських Батальйонів. Попри те, що потім він додав: «Ми стріляли в усіх озброєних українців, але не чіпали жінок та дітей», – не лише з українських свідчень, а й із даних історика Маріуша Зайончковського випливає, що з цього села майже ніхто не врятувався. Селянські партизани були надзвичайно жорстокими. Командував ними легендарний нині у деяких колах Станіслав Басай «Рись». Хоча його тіло досі не знайшли (що є, серед іншого, предметом незавершеного слідства у справі його смерті), багато хто й донині вірить у поширену кілька десятиліть тому легенду про його мученицький кінець у кінному приводі-колесі (кераті), освяченому «греко-католицьким попом». Адже селянський лідер, що вдавався до жорстоких убивств, не міг сам померти інакше, ніж якимось жахливим чином.

Не лише злочин

Участь польських селян у вбивствах українських сусідів навесні 1944 року на Холмщині не слід перебільшувати, але варто звернути на неї увагу. Так само варто наголосити на поведінці тих, хто відмовлявся вчиняти насилля або навіть допомагав. Серед них були і військові, і, власне, селяни, які, опинившись перед моральним вибором, рятували своїм сусідам життя. ■

Маріуш САВА

Переклад з польської

Стаття була написана у межах стипендії, що фінансується Польсько-українсько-канадським фондом «Калина».

Під час написання тексту автор використав матеріали І. Цабана («Na dwa fronty. Obwód AK Tomaszów Lubelski w walce z Niemcami i ukraińskimi nacjonalistami»), І. Галагіди («Людські втрати серед українців у Люблинському дистрикті (жовтень 1939 – липень 1944): попередній аналіз статистичного матеріалу»), Й. Макара, М. Горного, В. Макара («Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915-1947). Дослідження, спогади, документи»), І. Банащука («Сагринь – біль і печаль наша»), В. Сулевського («„Ryś" w akcji»), а також спогади Зенона Яхимека з архівів Воєводської публічної бібліотеки імені Ієроніма Лопачинського у Любліні.

Історичний календар

березень

3 березня 1896 року у селі Петро-Свистунове Запорізької області народився Іван Паторжинський (1896 — 1960), оперний співак (бас), педагог. Мав надзвичайно сильний голос. Підлітком співав у церковному хорі, навчався в Катеринославській духовній семінарії, де був солістом хору.

1918-го у Катеринославі (сьогодні – Дніпро) відкрилася консерваторія, де Іван став одним із перших студентів. Після завершення навчання у 1922 р. Іван Паторжинський працював рахівником у Державному банку. Водночас він організував хорову капелу, викладав у двох школах спів і працював хормейстером; організував чоловічий вокальний квартет, влаштовував театралізовані вечори-спектаклі, створив оперну студію.

1925-го став солістом оперного колективу Харківського театру опери та балету. Через десять років переїхав до Києва, де до кінця життя працював в опері.

22 березня 1917 року відбулося перше запротокольоване засідання Центральної Ради (ЦР). На ньому розглядалися переважно організаційні та кадрові питання. Серед ухвал: «в свій час реквізувати бувший царський палац, а поки що домагатись, щоб ЦР передано Педагогічний музей», «друкувати в газетах всі відозви», «просити прискорити видавання часописів», «посилати телеграми-інформації в Телеграфне агентство».

Крім того, задоволено прохання Дмитра Дорошенка про звільнення його від обов'язків другого заступника голови (нового передбачено обрати наступного дня). Також вирішено замовити печатку Центральної Ради, що «доручається п. Скрипникові».

Останній пункт протоколу засідання стосувався Михайла Грушевського: «Внесено запитання, чи оповіщено п. Грушевського, що його обрано головою ЦР; відповідь – оповіщено. Збори закінчуються».

Того ж дня підготовлено першу відозву Центральної Ради «До українського народу»: «Впали вікові пута. Прийшла воля всьому пригніченому людові, всім поневоленим націям Росії... Уперше, Український тридцятип'ятимільйонний народе, ти будеш мати змогу сам за себе сказати, хто ти і як хочеш жити, як окрема нація. З цього часу в дружній сім'ї вільних народів могутньою рукою зачнеш сам собі кувати кращу долю.

Впав царський уряд, а Тимчасовий оголосив, що незабаром скличе Установчі збори... До того ж часу ми закликаємо спокійно, але рішуче домагатися від нового уряду всіх прав, які тобі природно належать і які ти повинен мати, великий народе, сам хазяїн на українській землі...».

31 березня 1935 року на Тернопільщині у родині священника народилася Галина Гордасевич (1935 — 2001), поетеса, співзасновниця Донецького Товариства української мови та Донецького крайового Руху.

Була засуджена комуністичною репресивною системою до 10 років таборів за «складання націоналістичних віршів та антирадянську агітацію серед студентів». Покарання відбула неповних три роки, після чого за «оргнабором» поїхала на Донбас працювати на будівництві. Потім були трудові будні, паралельно навчання та творча самореалізація в аматорському драмгуртку.

1990-го вона увійшла до оргкомітету по створенню Народного Руху України. Вільно володіла польською, словацькою, болгарською мовами. Добре знала англійську, латинську, італійську та іспанську мови. Активно займалась перекладацькою діяльністю. Лауреатка літературного конкурсу «Шістдесятники» за 1996 р., премій ім. Олександра Білецького в галузі критики, ім. Валерія Марченка в галузі публіцистики за 1997 р.

Підготувала Олена ГУМЕНЮК

Фонд Український Народний Дім у Перемишлі

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu

ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl

PLN: 88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

ПІДТРИМАЙ РЕМОНТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ПЕРЕМИШЛІ!

eprasa.pl 0ac8501ea6

КУЛЬТУРА

На фото учасники проєкту:
Олександр Ганюшкін, Рафал Грабовський, Андрій Олійник;
внизу – Надія Мороз-Ольшанська, Ольга Коломоєць

Лесині казки єднають

Наприкінці лютого у Кракові відбулася зустріч всіх проукраїнських громадських організацій, ініціатором якої виступив краківський гурток Об'єднання українців у Польщі і Генеральне консульство України в Кракові. Організації, які до того часу діяли окремо, домовилися представляти українські інтереси об'єднаними зусиллями. Символічно, що першим спільним проєктом стали читання казок Лесі Українки, присвячені ювілею поетеси.

– Ми всі давно знаємо одне одного, але до цього часу не співпрацювали, – говорить голова краківського гуртка ОУП Андрій Олійник. – На зустрічі ми домовилися представляти свої інтереси перед міською владою єдиним блоком, створили консорціум організацій, який буде діяти проукраїнськи. ОУП може виступити «фундаментом», тому що наш статут дозволяє діяти багатовекторно, ми можемо допомогти кожній з організацій реалізувати її цілі, при тому реалізовуючи свої статутні завдання. Кожен з нас має свій напрямок, але всіх нас об'єднує Україна.

Читання казок Лесі Українки, що пройшло в краківській кав'ярні «Нитка» (Nić), стали першим спільним проєктом об'єднаних організацій. Детальніше про захід нам розповіла Надія Мороз-Ольшанська, голова Фонду масових видовищ.

Як виникла ідея провести читання?

25 лютого відзначається 150-річний ювілей від дня народження Лесі Українки, а 26 лютого – міжнародний день розказування казок. Ми вирішили, що варто поєднати ці дві речі. Я поділилася ідеєю з Андрієм Олійником з ОУП, і він її підтримав. До нас долучилися також Фонд польсько-української співпраці U-Work (Рафал Грабовський), Фонд активної інтеграції (Микола і Олександр Ганюшкіни), фонд «Інститут Польща-Україна» (Ольга Коломоєць). Тобто зібралася група організацій, які працюють для українців, з українцями, для поширення української культури.

Ми прочитали різні твори. Казка про Оха прозвучала теж польською мовою. Наразі це єдина казка Лесі Українки, яка була перекладена польською ще у 20-х роках минулого століття. Тому мова перекладу дуже відрізняється від сучасної. Я сподіваюся, що це приверне увагу до того, що варто перекладати Лесю Українку. Бо вона сучасна, модна, в тренді. Це не якісь там історії, які вже не мають значення. Про неї варто говорити, просувати і серед поляків, і серед українців. Тому що вона заслуговує на увагу не менше, ніж Жанна Д'Арк, Джейн Остін й інші відомі жінки.

Лесю Українку часто змальовують такою собі бідною, нещасною мученицею, над нею плачуть. Якою вона була насправді?

Вона була жива, говорила про неймовірно складні теми, про які навіть зараз бояться говорити. Я грала у виставі за Лесею Українкою «Одержима» – це історія про кохання жінки до чоловіка, де головними героями були Марія Магдалина й Ісус. Це просто космічно, ти бачиш все як у звичайному людському вимірі, так і у вимірі неземних сил. Я мало знаю світових авторів, які би підіймали цю тему на такому рівні. А про це зовсім не говорять. Я не кажу вже про «Лісову пісню», тому що вона ще більш-менш перекладена та популяризована. Але ж Леся Українка писала ще багато творів, заснованих на класиці, античній культурі. Наприклад, п'єса прозою «Блакитна троянда» – вона вміщує філософські розмови про суспільство снобів та має дуже багато граней.

Леся Українка в контексті популяризації української культури за кордоном – наразі це провалена тема?

Нам треба активно просувати своє. Як ми можемо очікувати на вистави за кордоном, коли Лесю Українку не ставлять в українських театрах? А її повинні ставити постійно, а не лише до 150-річчя. Я розумію, що це важко, що треба перелопатити величезні глиби літератури. А навіщо, коли можна взяти якусь легку розважальну п'єсу, яку всі знають, або виставу, яка вже нафталіном пахне. Але ж якщо не ставити Лесю Українку – її не буде! Від одного фільму «Мавка» не зміниться бачення української культури, від одного гурту «Даха Браха» не почнуть говорити про українську музику, від однієї Оксани Линів не скажуть, що Україна має багато геніальних творців. Тому треба як можна більше робити, навіть такий контент, який зараз представляємо ми. Це щось маленьке, але піщинка до піщинки – створюється велика пустеля. І тут кожен може зробити свій внесок. Навіть якби запустили якийсь хештег #Леся Українка 150 і всі позаписували по одному віршу, попросили своїх знайомих за кордоном – це був би бум. Бо українців по всьому світу дуже багато. Згадайте, як ми підтримували Олега Сенцова в мережі, тож давайте не тільки проблеми розв'язувати, але теж популяризувати наше українське.

Якщо ми не будемо говорити про нашу культуру, літературу – не варто очікувати, що хтось за кордоном це зробить за нас.

Ніхто не буде вишукувати, чи в нас там щось є в культурній спадщині. І я боюся, що в цьому році, коли ми святкуємо 30-річчя незалежності України, Лесі Українці не приділять достатньо уваги. 30 років незалежності і 150 років Лесі Українки – це дуже важливі дати для нашої держави. Леся Українка була одним зі стовпів української культури. Ми одна з небагатьох націй, у яких таким стовпом є жінка. І про це треба кричати на всі сторони, тим паче зараз є тренд вирівнювання несправедливості з приводу того, що жінок довгий час гнобили.

* * *

Запис читання казок Лесі Українки розміщено на фейсбук-сторінці події «Казки Лесі Українки – Bajki Łesi Ukrainki», а також на ютуб-каналах всіх організаторів.

В продовження проєкту Фонд масових видовищ планує разом з українським театром у Кракові, який наразі в процесі створення, зробити начитки п'єс Лесі Українки польською мовою. Метою є створювати контент, який сприятиме поширенню української культури в Польщі. Організатори сподіваються, що проєкт підтримають українці з різних країн. ■

Світлана ЛАГУЗ
Фото авторки статті

Що через 150 років говорить нам Леся Українка?

Жінка-лицарка, близька сестриця, предтеча XX століття або інтелектуальний скарб, який завжди з тобою. Так висловлювалися про видатну письменницю учасники онлайн-дискусії, організованої українським PEN-клубом та виданням «Тиждень», яка пройшла у фейсбуці 25 лютого 2021 року – в день 150-ліття від народження Лариси Косач-Квітки. У ролі експертів на цій зустрічі виступили літературознавчиня і культурологиня Тамара Гундорова, письменниця та перекладачка Оксана Луцишина, філософ та письменник Тарас Лютий і співачка Галина Тельнюк. Модераторкою була журналістка та письменниця Олена Гусейнова.

Ми ще пам'ятаємо святкування 200-ї річниці дня народження Тараса Григоровича, а вже минуло 7 років, і круглий ювілей відзначаємо у пам'ять третього члена українського літературного пантеону, а точніше – членкині. В принципі, як і тоді, у 2014 році, так і зараз, люди, що займаються популяризацією літератури, з усіх сил намагаються стягнути запорошену постать кам'яного класика (або класикині) з п'єдестала, вдихнути в неї життя та приблизити пересічній людині її постать, особливість та геніальність. Утім, якщо оминути комерційний бренд, яким за кілька останніх років стало зображене на футболках і полотняних сумках осучаснене обличчя Лесі Українки, з'являється справжнє питання. Як зробити, аби не лише лице, але й голос поетки і драматургині, визначної представниці своєї доби, став актуальним і зрозумілим сьогодні – через півтора століття після її народження?

Геніальність, у кантівському розумінні цього слова, – це уміння помічати явища, яких не бачить широкий загал. Саме такою була Леся Українка, яка, хоч і творила у неоромантичному стилі, вже відчувала перші прояви сповненої динаміки хвилі модернізму, а за ними – всі емоції бурхливого XX століття. Попри те, що письменниця померла у 1913 році і не встигла побачити знищення знайомого їй світового порядку, неспокій у її творчості по-своєму передбачає ці зміни. Саме тому літературознавці відважуються називати її предтечею.

Дуже часто можна також почути думку про те, що до розуміння творчості Лесі Українки треба дозріти – і тут не йдеться про читання її в ранньому віці, радше зі шкільного обов'язку. На щастя, кожне повернення до неї, коли ми дорослішаємо, дозволяє відкривати ці твори наново. Актуальність творчості Лесі Українки не залежить від трендів чи моди, а від бажання відчути те, що справжнє і немінливе. У своїх творах, особливо у драмах, вона майстерно оперує архетипними рисами героїв. Веде також ґрунтовні дослідження часу й епохи, у яких відбуваються описувані нею події. Сама про це говорила так: «мені треба історію вивчити, а потім її забути, щоб писати». І справді, ця копітка, інтелектуальна робота, професійність у поєднанні з притаманною справжнім творцям «одержимістю духом», а також дуже виразною жіночою перспективою пояснює нам, на чому

II.

eprasa.pl 0ac8501ea6

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Володимир Пилипович, **«Естрадна група „Трембіта"»**. — Перемишль: Видавництво ДОМІ, 2020 — 114 с.

«Трембіта» – повернена пам'ять

Ми вкотре можемо переконатися, що тижневик «Наше слово» — це криниця архівних матеріалів про різні факти і події повоєнної історії українців у Польщі. У нинішні часи, коли сторінки газети перенесли також на цифрову платформу, вони доступні кожному, хто хоче поринути в минуле. Пульсують новим життям, не залежуються як «зшивки» на редакційних полицях чи у відділах організації.

Зауважу, що найбільшим наразі користувачем нашого цифрового архіву став Володимир Пилипович із Перемишля — видавець низки українських книжок, який відроджує пам'ять про минуле української громади та її досягнення на культурній ниві. Він уже порадував нас збіркою матеріалів про історію музичного руху, особливе значення в якому має хор «Журавлі».

Цього разу тримаємо в руках монографію Володимира Пилиповича «Естрадна група „Трембіта"», яка діяла у Вроцлаві і впливала на розвиток української молоді не тільки цього міста. Як пише автор, «книжка — це спроба подолати „страх забуття", а також — особливий спогад про моє „тепле минуле", адже вроцлавська домівка УСКТ з 1969 по 1974 рік була для мене місцем зустрічей з приятелями (...)». Свою працю над цим виданням Володимир присвятив одному з них – світлої пам'яті Ярославові Томину – співзасновнику і музичному керівнику «Трембіти».

Естрадна група «Трембіта»

Що це за колектив, якому так багато уваги присвячували журналісти і слухачі? «Наше слово» рясніло від текстів на їхню тему.

Групу 1962 року заснували молоді музиканти, що грали у Вроцлавській опереті. Вони були також членами вроцлавського гуртка Українського суспільно-культурного товариства, а домівка організації на вулиці Руській 46 стала для них місцем репетицій і перших концертів. Та незабаром гурт розпався. За п'ять років, у 1967-му, з членами «Трембіти» зустрівся редактор «Нашого слова» Адріан Гошовський, аби обговорити їхню роль у культурному розвитку української громади у Польщі. На успішні результати не треба було довго чекати – в липні 1967-го гурт став зіркою Першого фестивалю української естради у Сяноці. Нагадаю тут, що меценатом «Трембіти» був співзасновник і активіст УСКТ у Вроцлаві Василь Шост, якого музиканти і солісти називали батьком – він давав поради, підтримував, і слідкував за їхнім розкладом. У репертуарі колективу, окрім народних пісень, були твори популярних тоді композиторів з України. Гурт виконував також музику українських митців із Польщі – Йосипа Курочка і Ярослава Полянського.

Звукозаписи «Трембіти»

Упорядник книжки Володимир Пилипович далі веде нас стежками музичного розвитку колективу та пише про його участь у наступних українських фестивалях у Кентшині (1968) і Кошаліні (1969). Розповідає також про зусилля Ярослава Томина — музичного керівника, який дбав про те, аби гурт став професійним ансамблем, бо ж усі його члени мали якщо не вищу, то середню музичну освіту. Однак виконавці відчули, що не мають підтримки в Головному правлінні УСКТ. Однією з перешкод була нестача інструментів, апаратуру для концертів доводилося позичати. Урешті-решт репертуар і високий рівень виконання зауважило Польське радіо та запросило колектив у варшавську студію. Автор книжки, ідучи цим слідом, шукав цей запис на радіостанції на вулиці Мислівецькій, але, на жаль, збереглася тільки замітка про те, що передача вийшла в ефір.

Зате з кошалінського фестивалю в архіві радіо знайшовся запис передачі, у якій серед інших концертів «можна відчути музичний стиль „Трембіти", що ним вроцлавський ансамбль полонив слухачів і критиків пів століття тому», – зауважує Пилипович. У доданому до книги диску є дві пісні у виконанні гурту, звук яких відреставровано з архіву. Приємно, що роздобути на Польському радіо у Кошаліні цей матеріал допомогла наша редакторка Анна Вінницька, якій упорядник книжки окремо за це подякував.

У XX столітті ж були спроби поширити записи милозвучних пісень на популярних тоді звукових листівках, але виникли перепони з боку державно-партійних органів. Однак вроцлав'янам вдалося-таки дещо випустити з гарним графічним оформленням, що анонсувало III Фестиваль української пісні і музики у Кошаліні.

Нависли чорні хмари

Подальша історія «Трембіти» ускладнюється. Унаслідок переговорів між керівництвом колективу і Головним правлінням УСКТ з лютого 1970 року гурт перестав діяти офіційно. Лідери Товариства не підтримали його перехід на професійний рівень. Усупереч цьому «Трембіта» багато концертувала у Вроцлавському воєводстві, але навесні 1971 року під час відбору учасників наступного IV Фестивалю «Наше слово» поінформувало, що «колектив не зможе взяти у ньому участь, бо припинив свою діяльність». На 23 і 24 сторінках книжки представлений ширший аспект цієї непростої справи, включно з петицією до найвищих партійних і державних вождів Польської Народної Республіки, яку надіслали активісти колективу і гуртка УСКТ у Вроцлаві. А ще більше можна прочитати у польськомовному виданні Ярослава Сирника «Українське суспільно-культурне товариство» на сторінках 298-300. Конфліктна ситуація дійшла аж до того, що музичного керівника відсторонили від головування в гуртку Товариства та позбавили членства в УСКТ, а ці рішення оприлюднили у місцевій пресі. Українська громада Вроцлава втратила молодого професіонала й активного діяча, відданого розвитку рідної культури, — бо він зайняв неприйнятну для декого позицію.

Конструкція видання

Книжка приваблює не тільки глибоким змістом роздобутих в архівах матеріалів на близькі нам теми, але й структурованістю. Автор подбав про те, щоби зібрати якомога найбільше біографічних даних про більшість членів музичної групи та їхній репертуар.

«Хронологію задокументованих концертів і виступів „Трембіти"» видавець упорядкував на основі публікацій «Нашого слова». Схоже було і з розділом «Радіопередачі з участю „Трембіти"». У частині «Світлини, факсиміле» Володимир надрукував 26 знімок членів гурту, які були опубліковані 50 років тому в «Нашому слові» й «Українському календарі» (зрозуміло, що не в найкращій якості), а також 13 фото з приватних архівів.

Видання вирізняється також репродукціями двох кольорових плакатів з фестивалів української культури: із Сянока — художника Володимира Панькова, та з Кошаліна — художника Андрія Менуха. У книзі надруковані й інші документи з часів творчого злету «Трембіти».

У розділі «Статті, рецензії, дописи, інтерв'ю» розміщені 40 матеріалів. До кожного тексту подане джерело (найчастіше — з «Нашого слова»). Усі репортажі та рецензії вказують на високий художній рівень гурту, багатий репертуар, що складався із лемківських пісень та творів сучасних українських композиторів. Вроцлавська естрада була значущим явищем у середовищі українців. Особливо вона приваблювала молодь, яка шукала свою ідентичність у домівках УСКТ.

Кожному з нас варто взяти до рук цю виняткову книжку, яка на прикладі колективу «Трембіта» з 60-х років показує історію розвитку української культури у Польщі. Вроцлавські молоді музиканти і співаки були зразком для інших УСКТ-івських середовищ;. але цей гурт ліквідували своїми непродуманими рішеннями посадовці Товариства саме тоді, коли він був на вершині розвитку. Зосталися прекрасні спомини і ностальгія за молодечим запалом і піснями, що спонукали слухачів до праці на ниві культури.

Ефектним оформленням обкладинок і книжки «Естрадна група „Трембіта"», і компакт-диску стала відома картина «Образ LX» ґданського художника Андрія Ментуха зі знаками-символами людських облич, які творять спільноту, а водночас – це ще одна інтерпретація – усі разом приречені на вигнанську долю. Ідея цього дизайну також належить автору. Підзаголовок видання «З історії культурного руху українців у повоєнній Польщі» дозволяє сподіватися, що у планах видавця, мабуть, є підготовка циклу публікацій про 65-річний доробок української громади. Ця ж книга у якісній твердій палітурці, як і всі попередні, вийшла накладом тільки 70 примірників. У святково-новорічний час Володимир Пилипович подарував їх друзям – це гарний жест. ■

Наталя КРАВЧУК

→ спирається велич письменниці та її творчості.

Проте якою людиною була Лариса Косач-Квітка? Безумовно, сповненою суперечностей. За словами Тамари Гундорової, Леся, з одного боку, говорила, що «все в неї ненормальне» – і життя, і хвороби, і любові, а з іншого – писала «я не корюся долі». Вона вічно шукала наснаги, її дуже надихали фольклор та музика, на чому під час дискусії наголошувала Галина Тельнюк. Вона акцентувала на завзятості Лесі Українки у грі на фортепіано – вона, попри свою хвору руку, виконувала складні мелодії. Сама письменниця не дуже хотіла, щоби її вірші аналізували через безпосередню перспективу її біографії, хоча під кінець життя, здається, змирилася з тим, що це певною мірою вже від неї не залежить. У цьому контексті справжнім багатством у дослідженні творчості Лесі та епохи, у якій вона жила, є листування. Там можна прочитати не лише про інтелектуальні роздуми, але й про те, як видатна письменниця варила яблучне повидло або шила собі оригінальний одяг.

Ще одним способом наближення до Лесі Українки та її осучаснення може бути фантазування про те, ким би вона стала, якби жила у наші часи. Українська поетка і перекладачка Оксана Луцишина уявляє, що Леся була би ще більш органічною, образотворчою, мабуть, тісніше пов'язаною з театром і кіно, аніж із самою літературою. У популярній культурі сучасна Леся з'являється у рок-одязі, нагадує бунтарку або хіпстерку. Утім, як наголошує дослідник цієї культури Тарас Лютий, одягнути генія в такий же одяг, який носиш ти сам, мабуть, таки зробить його трохи ближчим до тебе, але не допоможе зрозуміти його винятковість, якщо ти не спробуєш проникнути у світ його творчості, почути голос його інтелекту.

Учасники дискусії у відповідь на запитання вчительки української літератури, яке з'явилося в коментарях, назвали низку творів Лесі Українки, які варто давати почитати молодим людям, щоби у майбутньому вони зацікавилися письменницею більше. Це, серед іншого, драматичні тексти «Королівка» і «Бояриня», вірші «За водою» та «Забуті слова». Останній, зокрема, розповідає про жіночність, жіночу дружбу і близькість, що у творчості Лесі Українки особливо відзначають і чого раніше в українській (переважно чоловічій) літературі не було.

Лесі Українці довелося жити в часи епідемії туберкульозу. Ми живемо в умовах іншої епідемії, і цей стан може хоча би частково допомогти нам уявити відчуття непевності завтрашнього дня, яке так сильно впливало на хвору поетку. Утім, вона не здавалася, й у життєвому театрі змогла зіграти одну з головних ролей свого покоління. Це – ще один факт, який робить її такою незвичайною.

Щоб і наше покоління могло заряджатися її непокірністю, силою та наснагою, треба лише одне: читати Лесю Українку. Повертатися до прочитаного раніше, а також шукати ще незнайоме. Дивитися на відреставровані світлини з кінця XIX століття лише як на прелюдії до збагачення уяви спілкуванням з живим словом, – тим, що допомагає жити вічно, а в серці мати те, що не вмирає. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Ілюстрація зі сторінки події на «PEN Ukraine» у фейсбуці

eprasa.pl 0ac8501ea6

«Найбільш популярні українські пісні у Польщі»
В співанику є 30 пісень, що їх найчастіше виконують українці у Польщі.
Починається він з гімну, а закінчується лемківськими піснями. Текст подано і кирилицею, і латинкою, до кожного твору додані ноти.
Ціна – 10 злотих.
Замовити співаник можна за телефоном 787 141 769.

Відійшли...

18 лютого 2021 року
на 85 році життя
перестало битися серце
українського патріота,
уродженця села Сурмачівка
Ярославського повіту,
людини, всім своїм єством
відданої українській справі, –

† Миколая Ориньчака

Разом з родиною він пережив трагедію злочинного виселення 1947 року до Єзьоровських Круклянок. Серед української громади він був активним діячем УСКТ, а опісля – ОУП. Вірний передплатник «Нашого слова», бл. п. Микола був людиною глибоко релігійною і щирою. Він вклав багато праці і пожертв у будівництво круклянської греко-католицької церкви.
Дякуємо Тобі за все. Схиляємо низько голову перед Твоїм прахом і висловлюємо щире співчуття сестрі Анні, дочкам – Мирославі та Кристині, синам – Юркові та Богданові та їхнім родинам.
Вічна Тобі пам'ять.

Управа гуртка ОУП
Віряни УГКЦ в Круклянках
Голова управи Мазурського відділу ОУП
Адам Цалка

На 40-ву річницю весілля
Анни та Юзефа Оґродників
з Канади
найкращі побажання надсилають
мама й тітка.

Запрошуємо до єдиного в Польщі Дому золотої осені з українською душею у Пралківцях біля Перемишля

У ньому створені найкращі умови, які відповідають сучасним стандартам. Тут можна знайти затишне місце та всебічну опіку, що створює сімейну атмосферу.

Пропонуємо довгострокову підтримку важко хворим та людям похилого віку, які потребують цілодобового догляду. У нашому Домі – повний спектр якісних послуг:

- постійний та кваліфікований догляд;
- повноцінне харчування з урахуванням індивідуальних потреб;
- терапевтичні та інтеграційні заняття;
- святкування та культурні заходи;
- гарні кімнати та зали для спільних зустрічей;
- прогулянки та поїздки до Перемишля.

Наш персонал – це медичні сестри, фізіотерапевти, масажисти, санітари з досвідом роботи та необхідними знаннями. У Домі цілодобово чергують, щоби за потреби швидко допомогти. Ми проводимо також медичні консультації за участю лікарів. Можна скористатися індивідуальною програмою реабілітації.

Безбар'єрний простір та ліфт дозволяють переміщатися на інвалідних візках та інших пристроях для людей з особливими потребами. Внутрішнє сонячне патіо та великий сад з лавочками призначені для відпочинку мешканців. У будинку знаходиться храм Божого Милосердя, у якому кожного дня проводять богослужіння українською мовою.

Спільнота Сестер служебниць НДМ щиро запрошує поселитися разом усіх, хто цього потребує. Для цього потрібно лише оформити документи, які за потреби допоможе підготувати персонал. А оплата, пов'язана з проживанням та доглядом, у нас найнижча серед подібних установ.

Ekumeniczny Dom Pomocy Społecznej
Prałkowce 231, 37-700 Przemyśl
tel. 16 67 87 773
e-mail: edps.pralkowce@gmail.com

Fundacja «ProMusicaViva»

понад 20 років будує
польсько-українські музичні мости.
Перерахуйте 1% **KRS: 0000045491**
www.pmv.org.pl

1% на українську школу в Бартошицях

Звертаємося з проханням до людей доброї волі перерахувати 1% прибуткового податку за 2020 рік. Ваша допомога необхідна для реалізації навчально-виховних завдань української школи в Бартошицях.

Stowarzyszenie «Kałyna»
KRS: 0000208516

Ми вдячні ВАМ за дотеперішню підтримку

Управа відділу Об'єднання українців у Кошаліні
Stowarzyszenie KIWANIS International Klub Koszalin
Дирекція комплексу українськомовних шкіл
у Білому Борі
Управа Фонду ДЕКА
заохочує людей доброї волі переказати
1% прибуткового податку на підтримку
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ШКІЛ
У БІЛОМУ БОРІ
ТА ПУНКТІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
вписуючи у податкову декларацію PIT за 2020 рік.
Банківські дані:
Stowarzyszenie KIWANIS International Klub Koszalin
ul. Zwycięstwa 32, 75-037 Koszalin
Konto: Bank Millennium S.A.
nr 34 1160 2202 0000 0000 3295 8076
KRS: 0000138192 NIP 669 23 40 671
z dopiskiem: «pomoc na rzecz dzieci ze szkoły w Białym Borze i punktów nauczania».

Ми виділимо кошти на наукові та соціальні стипендії для дітей, а також на підтримку навчальних пунктів.

Передплата «Нашого слова» на 2021 рік

ПОЛЬЩА

Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Пів року	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	**4,30** зл + поштові оплати	**95,00** зл	**190,00** зл	**380,00** зл
3 примірники і більше (ціна одного примірника)	**4,30** зл без поштових оплат	**55,90** зл	**111,80** зл	**223,60** зл
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	**4,30** зл + поштові оплати	**110,00** зл	**220,00** зл	**440,00** зл
10 примірників і більше (ціна одного примірника)	**4,30** зл без поштових оплат	**55,90** зл	**111,80** зл	**223,60** зл

ЄВРОПА + УКРАЇНА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	**720,00** зл
90,00 євро	**180,00** євро

КАНАДА

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	**720,00** зл
138,00 дол КАНАД.	**275,00** дол КАНАД.

США, АВСТРАЛІЯ

Пів року	Рік
АВІАПОШТА	
360,00 зл	**720,00** зл
108,00 дол США	**215,00** дол США

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.
Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora naczelnego –** Paweł Łoza, **sekretarz –** Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy –** Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny –** Olga Rusina, **redaktor techniczny –** Olga Michaluk, **prenumerata, reklama –** Łesia Korostatewycz.
Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Igor Isajew (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego),
E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: http://ukraincy.org.pl, http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Słowo"
Druk: Drukarnia „Efekt". **Nakład** 2500 egz.
Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:
47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:
IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

ISSN 027-8254
9 770027 825412 10

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.
Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.
Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.
Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa" wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
„Nasze Słowo" dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPiK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:
Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH" pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7^{00} – 17^{00}.

eprasa.pl 0ac8501ea6